

TEMANUMMER HEL

ARTIKLER OG INNLEGG

En hellig, allmenn kirke!
Den inkluderende menighet
Universell utforming for læring (UUL)
-en hjelp for inkluderende menigheter?
Utfordringer fra HEL 2019
Skal kvinnene tie?
Kirkelig fornyelse og den norske kirke
Dåpssatsing i en ny tid
Hvorfor skal prester engasjere seg for
klima og miljø?

MÅNEDENS SALME SØNDAGSTEKSTEN

Fastetid
Oskeonsdag
1. søndag i fastetiden
2. søndag i faste
Maria Bodskapsdag
3. søndag i fastetiden
4. søndag i fastetiden

LEDER

SAVNET ETTER HELHET FINNES

Fjorårets HEL-konferanse stilte spørsmålet: Hvordan kan vi være en hellig, allmenn kirke om ikke alle er med? Denne utfordringen lever kirken med. Savnet etter helhet finnes, også i kirken. Påmeldingen måtte stenges fordi konferansen var fulltegnet uker i forkant. Lengselen etter helhet berører fordi den minner oss om vår egen menneskelighet, vår sårbarhet.

SAVNET ETTER HELHET FINNES

2. mai 2015 var det konfirmasjon i Eidanger kirke i Porsgrunn. En av konfirmantene, Robert Zak, har det som kalles Angelmanns syndrom. Et syndrom som blant annet medfører en alvorlig grad av funksjonsnedsettelse. Robert har for eksempel ikke et verbalt språk. Det var stor spenning knyttet til konfirmasjonsdagen. Til tross for mye øving i forkant visste ingen helt hvordan det kom til å gå. Så kom selve dagen. Da det ble Robert sin tur til å komme frem til alterringen og bli bedt for hjalp moren og en tante ham frem. Alt så ut til å gå fint, men da Robert skulle knele ned på alterringen stoppet det opp. Han snudde seg og begynte å ake i motsatt retning. Det som lett kunne ha blitt en oppkavet situasjon endret seg totalt da kateketen og presten gikk ut av alterringen. Sammen gikk de bort til Robert og satte seg ned på gulvet ved siden av ham.

En sterk opplevelse

En video som ble lagt ut på sosiale medier i etterkant av konfirmasjonen viser at Robert ser på dem og smiler. Han stryker hånden sin over kinnet på presten mens kateketen legger hånden på hodet hans og ber for ham. Sittende på gulvet mellom presten og kateketen blir Robert konfirmert. «Der og da var det som om tiden stod stille» ble det sagt i ettertid. «Det var sekunder mettet med mening.»

Etter konfirmasjonen sa presten og kateketen, Rune Doksrød og Anders Morholmen, at de opplevde at det var Robert som fikk dem med seg ut på gulvet. De beskrev det som en sterk opplevelse. Det gjorde også andre som var til stede på gudstjenesten. I dagene som fulgte gikk filmen fra Roberts konfirmasjon viralt, og den ble fulgt opp med saker i alle de store mediene. I ettertid kan det være interessant å spørre hva det var som gjorde at disse sekundene opplevdes så mettet med mening, hva det var som gjorde at denne enkle hendelsen berørte mennesker som befant seg langt utenfor grensene av den faktiske situasjonen. Kanskje var det påminnelsen om det menneskelige i oss. Kanskje var det en smak av det vi alle lengter etter: tilhørighet,

inkludering og helhet.

12.-13. november i fjor fant kirkens HEL-konferanse sted i Lund kirke i Kristiansand. I konferansens åpningsforedrag med overskriften «En hellig, allmenn kirke!» pekte biskop Stein Reinertsen på en av kirkens store utfordringer: «Jeg er redd for at våre forsamlinger ofte fremstår som «de heldiges» forsamling» sa han. «Svake og sårbare grupper som utviklingshemmede, innvandrere og andre grupper som faller utenfor samfunnet er altfor ofte heller ikke en del av den gudstjenestefeiende menigheten. Vi er ikke så allmenne som vi kunne være. Det er en utfordring.»

Nytt syn på utviklingshemming

Utfordringen er ikke ny. Heldigvis har samfunnets syn på mennesker med utviklingshemming endret seg de siste 30 årene. Da den såkalte HVPU-reformen ble innført i 1991 var hensikten å avvikle alle institusjoner, for å integrere tilbake i samfunnet. Ansvaret for tilrettelegging gikk fra fylkeskommunen, som hadde hatt ansvaret for institusjonene, til de enkelte kommunene. Dette fikk også konsekvenser for kirken og lokalmenighetene. Tidligere hadde det vært vanlig at de ulike institusjonene hadde egne prester, nå ble dette ansvaret tillagt lokalmenighetene. Mange steder ble utfordringen møtt med at det ble opprettet egne, mer eller mindre lukkede grupper hvor mennesker med utviklingshemming ble invitert inn. Nå er målet et annet. «Nå sikter vi etter full inkludering» sa hovedforedragsholder på HEL-konferansen, Erik W. Carter. Carter er professor i spesialpedagogikk ved Vanderbilt University, og han skriver i sin artikkel om ulike kjennetegn ved en inkluderende menighet. Det handler om tilhørighet. Gjennom et forskningsprosjekt som Carter har deltatt i ble det kartlagt ti ulike kjennetegn på tilhørighet. Det handler om å bli invitert, være velkommen og være tilstede. Det handler om å være elsket og akseptert, kjenne støtte og bli vist omsorg. Det handler om å få venner og være kjent og etterspurt av andre. Når vi ser på disse ti dimensjonene, sier Carter, ser vi raskt at dette ikke reflekterer spesielle behov,

men løfter frem alminnelige lengsler vi alle bærer på. Det handler om å være menneske.

I sin artikkel *Universell utforming for læring (UUL) – en hjelp for inkluderende menigheter?* Spør Rune Rasmussen hvordan veien kan gå fra mindre, tilrettelagte fellesskap for mennesker med ulike funksjonsnedsettelse til en inkluderende kirke for alle. Rasmussen er spesialprest for inkluderende kirkeliv i Agder og Telemark bispedømme. UUL har sitt utspring i det inkluderende klasserommet, og Rasmussen spør i sin artikkel om på hvilken måte tenkningen fra skolevirkeligheten kan ha relevans for hvordan vi feirer inkluderende gudstjenester. «Det konkrete er ofte det beste» hevder Rasmussen og avslutter sin artikkel med ni konkrete tips til å ta med inn i arbeidet med å gjøre gudstjenesten inkluderende.

I den siste artikkelen tegner Rune Rasmussen opp fem utfordringer som blir stående igjen etter HEL 2019. For å bli en inkluderende kirke er det viktig å finne en vei fra tilrettelagte fellesskap til inkluderende menigheter, sier han. Det handler om å gå fra barrierer til tilhørighet, fra noens deltakelse til deltakelse for alle og fra HEL-gudstjenester til en gudstjeneste for alle. Til slutt handler det om å føre mennesker, også dem med funksjonsnedsettelse, fra periferi til kirkens sentrum. «Alt for lenge har vi våget å la altfor mange forbli i periferien. HEL 2019 ser på mennesker med funksjonsnedsettelse som viktige bidragsytere for å la kirken bli det den er tenkt å være (...)»

Et savn etter helhet

Savnet etter helhet finnes, og det synes det heldigvis også å gjøre i kirken. Fjorårets HEL-konferanse måtte stenge påmeldingen fordi konferansen var fulltegnet uker i forkant. Kanskje var det den samme lengselen som gjorde at filmen fra Robert Zak sin konfirmasjon berørte så dypt og så bredt. Lengselen etter helhet berører fordi den minner oss om vår egen menneskelighet, vår sårbarhet. Det var det den nederlandske teologen Henry Nouwen oppdaget da han sluttet i sin stilling som professor ved Harvard Divinity School og flyttet til Canada for å begynne som prest i et bofellesskap for mennesker med ulike funksjonsnedsettelse. «Erfaringen var, og på mange måter er, den viktigste erfaringen i mitt nye liv, fordi den tvang meg til å gjenoppdage min sanne identitet» skriver Nouwen i boken *In the name of Jesus* som kom ut i 1989. «Disse brutte, sårede og fullstendig upretensjose menneskene tvang meg til å la gå av mitt relevante selv, selvet som kan gjøre ting, vise ting, bevise ting, bygge ting – og tvang meg til å gjeninnnta det usminkede selvet hvor jeg er fullstendig sårbar, åpen for å ta imot og gi kjærlighet uavhengig av prestasjoner.»

Savnet etter helhet finnes. Det var det HEL-konferansen 2019 handlet om, og det er det dette temanummeret av Luthersk kirketidende handler om. God lesning.

KJERSTI GAUTESTAD NORHEIM
SOKNEPREST I BIRKELAND
MENIGHET I BERGEN
KN223@KIRKEN.NO

UTGIS av MF vitenskapelig høyskole og utkommer med 16 nummer i året (ca. hver tredje uke). Redaksjon: professor Harald Hegstad (ansvarlig redaktør), universitetslektor Inge Westly, prost Hege Elisabeth Fagermoen, sokneprest Kjersti Gautestad Norheim. Bokmeldingsansvarlig: stipendiat Per Kristian

Sætre. Redaksjonssekretær: Åsmund Aksnes.
HENVENDELSER rettes til: Luthersk Kirketidende ved Åsmund Aksnes tlf. 22 59 05 42 lutherskkirketidende@mf.no
INTERNETT www.lutherskkirketidende.no Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLÉGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til lutherskkirketidende@mf.no Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord og innlegg 1000 ord
ABONNEMENT PRIS kr 685,- pr. år for Norge. Utlandet: kr 950,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år).

KONTONUMMER: 8220.02.93882

Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev, telefon eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra buyandread.com

EN HELDIG, ALLMENN KIRKE!

Åpningsforedrag HEL-konferansen 2019 Kristiansand

Temaformuleringen «En allmenn kirke» setter temaet inn i sentrum av kirkens tradisjon. Det handler om de virkelig lange linjer og ikke bare om en ny strategi eller satsing. Det er en formulering som har stått seg i hundrevis av år og som vi bekjenner i hver gudstjeneste: «Jeg tror på... en hellig, allmenn kirke.»

AV STEIN REINERTSEN, BISKOP I AGDER OG TELEMAR
SR852@KIRKEN.NO

Hva legger vi i ordene «allmenn kirke»? Ordet allmenn er i denne sammenheng en oversettelse av det latinske ordet *catholicam*¹, det samme ordet som vi finner i den *katolske* kirke. Det vil si det som er for alle. Kirken er ingen eliteforening hvor bare de med spesielle egenskaper, kunnskaper, etnisitet osv. er velkommen. Kirken lar seg ikke begrense til bare noen typer eller grupper mennesker. Den er for alle som ønsker å tro og følge Jesus.

Når den kristne tro skal kortes ned til bare noen få setninger, har det vært viktig å få med nettopp denne siden ved kirken. Det er vår tro. Det handler om vårt DNA. For Jesus ba oss om å gjøre «alle folkeslag til disipler» (Matt 28,20). Paulus skriver om Gud «som vil at alle mennesker skal bli frelst og lære sannheten å kjenne» (1 Tim 2,4).

To bilder fra urkirken

Et spennende spørsmål er om de første kristne var opptatt av at kirken skulle være allmenn, eller var det bare en spennende tanke?

Vi finner flere tegn på at dette var viktig for de første kristne og at de var villige til å strekke seg langt for å gjøre kirken allmenn. I Apostlenes gjerninger kapittel seks står det om en krevende utfordring som den første kristne menigheten i Jerusalem stod overfor. Det brøt ut en uenighet mellom de gresktalende og hebraisktalende i menigheten. De gresktalende opplevde at de gresktalende enkene ble tilsidesatt ved «den daglige utdelingen».

Forskjellig språk er noe av det som skiller oss aller mest når det kommer til kommunikasjon og det å være sammen. Gresk og hebraisk er så forskjellige at man ikke kan forstå hverandre. På tross av de språklige utfordringene er ikke løsningen for urmenigheten å lage to menigheter, men å finne en vei så de kan stå sammen. De finner en praktisk løsning ved å utnevne diakoner som tar seg av utdelingen. En menighet lar seg ikke begrense til spesielle grupper. Kirken er allmenn.

Sosiologen W.A. Meeks undersøkte de første kristne menighetene og sammenlignet dem med romerske forsamlinger på Jesu tid². Det var nemlig ikke uvanlig med foreninger og klubber på Jesu tid. Hans sammenligning viste at: Det som skilte de kristne forsamlingene fra de romerske var at de romerske klubbene var homogene. De bestod av likesinnede, mens de kristne bestod av alle slags mennesker. Rike, fattige, ledere i samfunnet, slaver, gresktalende, hebraisktalende. De var såkalt heterogene. Sagt med Paulus sine ord om kirken, de døptes forsamling: «Alle dere som er døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus. Her er ikke jøde eller greker, her er ikke slave eller fri, her er ikke mann og kvinne. Dere er alle én i Kristus Jesus» (Gal 3,27f).

En del av vår virkelighet?

Det utfordrende spørsmålet blir derfor: Hvis vi ser på menigheter i Den norske kirke, kan vi da si at de er allmenne? Svaret er antagelig

både ja og nei. Det varierer fra lokalmenighet til lokalmenighet, men særlig ut fra hva vi definerer som menigheten.

Hvis vi med menigheten forstår alle døpte, er bredden stor. Som folkekirke døper vi den store bredden av den norske befolkning, og ikke minst når det kommer til begravelse, er prosenten svært høy. Her når vi bredt ut og i store deler av samfunnslaget. Også i forhold til enkelte trosopplæringstiltak er den allmenne siden ved menigheten relativt tydelig, særlig opp til fireårsfasen.

Dersom vi betrakter den gudstjenestefeirende menigheten, den som er samlet om ord og sakrament, er jeg redd for at menigheten er langt mer homogen.

Den amerikanske forskeren Marsha G. Witten gjorde en undersøkelse av predikanter prekener over lignelsen om de to sønnene, den som tidligere ble kalt Den bortkomne sønnen (Luk 15,11ff).³ Det interessante i hennes funn var at den bortkomne sønnen og den hjemmeverende sønnen hadde byttet plass i menigheten i forhold til da Jesus fortalte lignelsen. De som opprinnelig var Jesus venner, var de bortkomne (tollere og syndere), nå omtales menighetens medlemmer som den hjemmeverende sønnen. De på utsiden av samfunnet var ikke lenger i menigheten, men utenfor.

Jeg er redd for at våre forsamlinger ofte fremstår som «de heldiges» forsamling. Tradisjonelt når vi flere av de som har lykket i livet, enn de som sliter. Vi når flere akademikere enn arbeidere. Vi når flere av dem som ut fra samfunnets målestokker betegnes som ressurssterke, enn de såkalt ressursvake. Prosentvis flere funksjonsfriske enn de med nedsatt funksjonsevne. Svake og sårbare grupper som utviklingshemmede, innvandrere og andre grupper som faller utenfor samfunnet er alt for ofte heller ikke en del av den gudstjenestefeirende menigheten. Vi er ikke så allmenne som vi kunne være.

Vi er samlet til Hel konferanse. Konferansen har et viktig navn, hel. Kirken er ikke hel før den er allmenn. Jeg har i min jobb som sokneprest, prost og nå biskop hatt det store privilegiet å få lov til å bruke en del tid både på flykninger og på utviklingshemmede. Som biskop har jeg den

store gleden blant annet av å få være biskop for Tro og Lys i Norge, og protestantisk biskop for Tro og Lys i Europa.

Min erfaring med flykninger og mennesker med nedsatt funksjonsevne er todelt. For det første: dette arbeidet kommer ikke av seg selv. Det er vi som lokalmenighet, både lønnede og ulønnede medarbeidere som må ta initiativet. Det må vilje, prioritering og innsats til for å få det til.

For det andre. Når vi lykkes, blir menigheten rikere og helere. Det gjelder også oss som enkeltmennesker. Desto «helere» en menighet er, desto bedre er det å være en del av den. En allmenn kirke er en velsignelse og berikelse.

Tidligere biskop for Tro og Lys, Laila Riksaasen Dahl skriver:

Min erfaring viser at når mennesker med nedsatt funksjonsevne ikke er en naturlig del av fellesskapet, blir hele fellesskapet ensidig, fargeløst og fattig. Kirkenes Verdensråd har tatt det på kornet når det sier at et fellesskap hvor mennesker med nedsatt funksjonsevne blir holdt utenfor, blir et fellesskap med nedsatt funksjonsevne.⁴

I og med at temaet for denne konferansen er Hel-arbeidet, vil resten av mitt foredrag handle om vårt arbeid for utviklingshemmede, selv om arbeid for inkludering alltid må ha alle grupper under radaren. Tidligere biskop Alex Johnson sa en gang: «Hvis menigheten skulle følge prinsippet om at like barn leker best, ville den være like kjedelig som et akvarium fylt med fiskeboller.»⁵

Howdan gjør utviklingshemmede menigheten mer hel?

Utviklingshemmede er ingen ensartet gruppe. Her finner vi alt fra de godt fungerende til de som trenger ekstra mye tiltak og støtte 24 timer i døgnet. Vårt menneskeverd bygger ikke på hva vi kan prestere. Vår plass i menigheten er heller ikke avhengig av hva vi kan bidra med. Vi ble en del av menigheten den dagen vi ble døpt og kom «i Kristus.» Vårt viktigste bidrag inn i fellesskapet er derfor å være til stede med den vi er.

Jeg vil nå gi tre eksempler på hvordan utviklingshemmede med forskjellig grad av funksjonsevne kan være med på å gjøre kirken helere.

De har en viktig funksjon for vårt menneskeverd og det å være et helt menneske

Torgeir Bruun Wyller er lege ved Ullevål sykehus og arbeider med eldre. Han skriver:

Etter å ha arbeidet i geriatrien i noen år, er jeg gradvis blitt overbevist om at utfordringen ikke først og fremst er negative holdninger til aldring som sådan, men til svakhet, hjelpeløshet og det å være avhengige av hjelp fra andre... I et samfunn som dyrker det produktive og profitable, er det skambelagt å trenge hjelp. Ikke sjelden hører man gamle selv gi uttrykk for at det å trenge hjelp til personlig hygiene ville være «verre enn døden.» I Nederland, der eutanasi er legalt, er «frykt for å være til bry» en viktig grunn for eldres ønske om eutanasi.⁶

Kampen for menneskeverdet står om i hvilken grad vi tåler svakhet, andres svakhet og ikke minst vår egen. De farlige ideologiske strømningene er de som ikke utstår svakhet. Helt fra Jesu tid har det vært en utfordring å forholde seg til svakhet og sårbarhet.

Disippelen Peter kunne gjentatte ganger ikke utstå tanken på en lidende Messias:

Da tok Peter ham til side og ga seg til å irettesette ham: «Gud fri deg, Herre! Dette må aldri hende deg.» Men Jesus snudde seg og sa til Peter: «Vik bak meg, Satan! Du vil føre meg til fall. Du har ikke tanke for det som Gud vil, bare for det som mennesker vil.» (Matt 16,22f)

Når soldatene kommer med Judas i spissen for å ta Jesus til fange, handler Peter igjen. Øyenvitnet Johannes forteller:

Simon Peter hadde et sverd. Han trakk det, hogg etter øverstprestens tjener og kuttet det høyre øret av ham. Tjeneren het Malkos. Men Jesus sa til Peter: «Stikk sverdet i sliren! Skulle jeg ikke tømme det begeret min Far har gitt meg?» (Joh 18.10f)

Når Jesus vil vaske Peters føtter, reagerer alt i Peter: «Aldri i evighet skal du vaske føttene mine, (Joh 13,9). En svak Messias som gjør slavenes jobb og vasker andres føtter, ble for vanskelig. Kristus, kom deg opp!

Paulus skriver til menigheten i Korint:

For jøder spør etter tegn, og grekere søker visdom, men vi forkynner en korsfestet Kristus. Han er en snublestein for jøder og dårskap for hedninger. (1.Kor 1,22f)

Etter den tid har vi fått sosialdarwinismen

med «survival of the fittest», den sterkeste rett, inkludert evgenetikken med dens ønske om å foredle menneskeheten. Det blir ikke plass til de svakeste. De første sivile gruppene som nazistene forsøkte å utrydde var de utviklingshemmede. Forakten for svakhet fortsetter i dag, ikke minst i transhumanismen som ikke har noen forståelse for svakhet og sårbarhet. De vet ikke hvilken kraft og styrke de går glipp av.

Det er et paradoks at styrke blir åpenbart gjennom svakhet, men det er sant som Paulus skriver:

Men det som i verdens øyne er dårskap, det utvalgte Gud for å gjøre de vise til skamme, og det som i verdens øyne er svakt, det utvalgte Gud for å gjøre det sterke til skamme. Ja, det som i verdens øyne står lavt, det som blir foraktet, det som ikke er noe, det utvalgte Gud for å gjøre til intet det som er noe. (1 Kor 1,27ff)

For når jeg er svak, da er jeg sterk. (2.Kor 12,10)

I møtet med mennesker med funksjonsnedsettelse, det som kan virke svakt, blir fellesskapet og vi som mennesker helere. Jeg kjenner meg igjen i Barbro Raen Thomassen sine ord:

Flere av oss kan nok ha opplevd at vi takket ja til å bli med i en Tro og Lys-gruppe fordi vi tenke at det var bruk for oss, at noen trengte oss. Men etter hvert skjer det alltid en forvandling: Vi blir selv trengende. Jeg blir trengende. Jeg trenger dette fellesskapet. Såkalte utviklingshemmede mennesker hjelper meg til klarere å forstå meg selv. Deres totale ærlighet, uten forstillelse, får meg til å se at jeg selv ikke er like ærlig, for jeg forsøker ofte å skjule mine svakheter og gjemmer meg bak ordene.⁷

Mennesker med nedsatt funksjonsevne er viktige for våre fellesskap, de minner oss om at å erkjenne svakhet ikke er et problem, det er veien inn til et rikere liv. For det er det vi får, tar imot som en gave, som virkelig er viktig og verdifullt; vårt menneskeverd, vår familie, venner, vår tro, Guds nåde og det kristne fellesskapet. Det er bare når vi erkjenner vår svakhet at Gud har mulighet til å gi oss det vi trenger. Luthers siste ord sies å være:

«Vi er alle tiggere.» Mennesker med nedsatt funksjonsevne gjør fellesskapet helere, rikere og sunnere.

De har en viktig funksjon for fellesskapet

På svært mange av visitasene til mine kollegaer i bispemøtet og mine egne visitaser, er besøk på forskjellige arbeidsmarkedsbedrifter eller bedrifter som arbeider med varig tilrettelagte arbeidsplasser en viktig del av programmet. Det blir alltid et høydepunkt. Måten vi blir tatt imot på av de med full funksjonsevne og de med nedsatt funksjonsevne er alltid spesiell. Det er et utrolig inkluderende fellesskap.

For en tid tilbake var jeg på vistas i Setestedalen. Der besøkte vi en attføringsbedrift, det vil si en bedrift som undersøkte menneskers restarbeidsevne med tanke på å få dem ut i ordinært arbeid. Denne bedriften hadde også utviklingshemmede blant de ansatte, blant annet mennesker med Downs syndrom. Jeg kunne derfor ikke la være med å spørre: «Hvordan er det å også ha utviklingshemmede i bedriften?» Da svarer lederen med et stort smil om munnen: «De er selve limet i bedriften.»

Det var hennes erfaring. Jeg tro hun har rett. Mange utviklingshemmede har en sjelden evne til å inkludere og få oss til å føle at vi hører til. Er det noe norske menigheter trenger, er det noen som kan være limet som holder oss sammen.

Jeg tror også at det er et annet perspektiv på de utviklingshemmede og menighetens samhold. Hvis utviklingshemmede som ønsker å være en del av våre fellesskap ikke finner seg til rette i våre menigheter, er det ikke de utviklingshemmede sin feil, det er menighetens utfordring. På en måte er utviklingshemmede som et termometer som varsler hvis det er noe med miljøet som ikke er som det burde være. Er det ikke rom for dem, er det også mange andre som ikke kjenner seg velkommen og verdsatt. Mennesker som er limet i menighetene, er gull verd.

Økumenisk

Det tredje punktet mitt handler om det som er den røde tråden i den siste bønnen Jesus bad før han skulle lide og dø for vår skyld. Som et tema i en symfoni kommer det stadig igjen med små variasjoner: «Jeg ber om at dere alle må

være ett» (Joh 17). At kirkene er delt, er en av de store utfordringene for kirken. Det som skulle vært én, fremstår som flere kirker.

I Tro og Lys sitt charter (Tro og Lys 2009) står det: «Tro og Lys tror at mennesker som er svake og utviklingshemmede kan bli en kilde til enhet i samfunnet og i våre kirker og mellom kirker og nasjoner.» Det er gode grunner til å håpe på at det kan skje.

I april 2019 var jeg sammen med den internasjonale ledelsen i Tro og Lys (Faith and Light) på et besøk med ledelsen i Kirkenes Verdensråd, KV. Tro og Lys er en katolsk, men samtidig økumenisk bevegelse. Den katolske kirke er ikke med i Kirkenes Verdensråd. På møtet med ledelsen i KV ønsket vi derfor å få se på et nærmere samarbeid mellom KV sine kirker og Tro og Lys.

Det er mer som forener enn som skiller mellom de kristne kirkene. Samtidig er det et sårt punkt at vi ikke kan feire nattverd sammen. Når Tro og Lys har sine internasjonale samlinger, er det alltid nattverd. Utfordringen er at vi da må gå til hver vår gren av kristenheten. Det er svært vanskelig å forstå for deltagerne. Kanskje er det slik at de ikke forstår det fordi det ikke skal forstås? Hvorfor kan vi ikke være sammen? Spør mange. Vi kan ikke ta lett på teologiske forskjeller, samtidig er det et tankekors at vi ikke er kommet lenger i arbeidet for enhet.

Det er min overbevisning og mitt håp at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan åpne øynene våre. Høyt oppe i Den katolske kirke er man klar over denne utfordringen og ser at noe må skje. Skaper vi enhet, gjør vi også kirken mere hel, ikke minst lokalt.

Sluttord: Jesus og de med nedsatt funksjonsevne

I evangeliene leser vi at Jesus møter alle slags mennesker. Han helbreder lamme, blinde, døve, mennesker med feber, kvinne med blødning, døvstumme osv. Han holder frem barna som eksempler, men hvor er de utviklingshemmede? At de er med når det står «alle», mange mennesker, er det ingen grunn til å betvile.

Jean Vanier, grunnleggeren av Tro og Lys, har en spennende tanke, selv om det bare er en antydning og som han selv sier: «Dette er selvsagt bare en antagelse.»⁸ Vi må til en liten landsby, rett utenfor Jerusalem, til Betania.

Der bor to søstre, Marta og Maria, og deres bror Lasarus? Hvem er denne Lasarus? Vanier skriver:

Det handler om Lasarus, som er skrøpelig (asthenés). I dag ville vi trolig si at han var «funksjonshemmet.» Det greske ordet asthenés kan oversettes med «sykelig» eller «ubetydelig». ... Var de to søstrene ugifte for å kunne ta seg av ham? Søsterens ord, «han som du er så glad i, er syk?» betyr noe. For meg, sier Vanier, betyr disse ordene: «Han som du besøker, steller og elsker med ømhet og hengivenhet, er dødssyk.»⁹

Han peker også på flere forhold. Huset i Betania blir en annen gang Jesus besøker søstrene beskrevet som Marta sitt hjem, ikke Lasarus' (Luk 10). Da blir heller ikke Lasarus nevnt, selv om han har en sentral plass i familien. Vi har heller ingen ord av Lasarus gjengitt i noen av de to historiene. Han forblir uten ord.

For meg gir disse tankene mening og gir teksten om Lasarus en ekstra dimensjon. Dette er det første stedet hvor det så tydelig står om Jesu kjærlighet til enkeltpersoner. Det er

også en kjernefortelling i Johannesevangeliet. Slik Johannes forteller historien, var det oppvekkelsen av Lasarus som var den direkte årsaken til at de jødiske lederne endelig bestemte seg for å ta livet av Jesus (Joh 11,47ff).

Vi er alle omsluttet av Guds kjærlighet, ikke ut fra hva vi får til, men på grunn av Guds uforståelige kjærlighet til hver minste skapning. Slik han vakte Lasarus opp til et nytt liv, skal han en gang vekke oss opp. Da skal vi alle stå opp som hele mennesker og det vi sliter med her, skal ikke være mer. For ordet frelse betyr også å gjøre hel.

Vi hviler i det faktum som Magnus Malm minner oss om:

Det er en stor forskjell mellom de som arbeider fordi de er elsket, og de som arbeider for å bli elsket. Eller kanskje heller mellom det vi gjør fordi vi er elsket, og det vi gjør for å bli elsket. Den største ressursen for et fellesskap er ikke rikt begavede og «sterke» mennesker. Det er mennesker som vet at de er elsket av Gud.¹⁰

¹ *Catholicam* er egentlig et gresk låneord, men brukt i den latinske teksten.

² W.A.Meeks: *The first urban Christians*, London 1982, s.73.

³ Marsha G. Witten: *All is forgiven. The Secular Message in American Protestantism*, Princeton 1993.

⁴ Laila Riksaasen Dahl: «Folkekirken – et tjenende og inkluderende fellesskap» i Dahle/Torgauten (red.): *Helt med! I samme fellesskap uavhengig av funksjonsevne*, Oslo 2015, s. 36.

⁵ Einar Sand: «I fellesskap med mennesker med autismespekterforstyrrelse» i Dahle/Torgauten (red.): *Helt med! I samme fellesskap uavhengig av funksjonsevne*, Oslo 2015, s. 245.

⁶ SEGL Katolsk årsskrift 2017.

⁷ Barbro Raen Thomassen: «Å gjøre noe sammen – å utfylle hverandre» i Dahle/Torgauten (red.): *Helt med! I samme fellesskap uavhengig av funksjonsevne*, Oslo 2015, s. 203.

⁸ Jean Vanier: *Inn i Jesu mysterium. Betrakninger over Johannesevangeliet*, 2018, s. 234.

⁹ *Ibid* s. 232 og 234

¹⁰ Magnus Malm: *Under mandeltreet*, Oslo 1994.

Lenge har mennesker vært ønsket velkommen i norske menigheter i tilrettelagte fellesskap. Vandringer sammen med mennesker med ulike funksjonsnedsettelse i kirken har mer og mer gjort det klart at hele den menneskelige mosaikk hører med i kirkens rom og kirkens fellesskap.

AV RUNE RASMUSSEN, SPESIALPREST INKLUDERENDE KIRKELIV I AGDER OG TELEMARKE BISPEDØMME OG LEDER AV HOVEDKOMITEEN FOR HEL 2019
RR687@KIRKEN.NO

Fra tilrettelagte fellesskap til inkluderende menigheter

Konferansen vektla et tydelig skifte. Skal kirken være tro mot sin egenart må alle mennesker oppleve å høre til i kirkens fellesskap. Sentrum i dette fellesskapet er gudstjenesten. I dette fellesskapet skal vi alle få kjenne tilhørighet og deltagelse. Utfordringen fra en slik tenkning mot lokal menighetsvirksomhet var en av hovedutfordringene på HEL 2019. Denne utfordringen ligger dypt i selve den bibelske beskrivelse av menigheten. Vi er alle skapt i Guds bilde, vi er alle del av Kristi legeme og i kirken bekjenner vi at vi tror på en «allmenn kirke».

Fra barrierer til tilhørighet

Hva betyr det da egentlig å høre til i en menighet? Hvordan skaper vi menigheter der mennesker ønsker å høre til? Mennesker med funksjonsnedsettelse har lenge på ulike vis følt på barrierer til fellesskap og deltagelse. Disse barrierene har heller vært større i kirken enn i samfunnet ellers. Ved å peke på samfunnets vei mot deltagelse for alle, vil også kirken gjerne være med på å skape tilhørighet for alle. På denne vandringen ser vi fort at disse prosessene i kirken gjelder oss alle, fra ansatte til tillitsvalgte og vanlige menighetsmedlemmer. Her utfordrer konferansen oss på prosesser som gjelder hele kirken vår.

Fra noens deltagelse til deltagelse for alle

Kirken skulle være et sted der alles gaver ble verdsatt og brukt. Et mangfoldighetens hus der vi ser på hverandre som ressurser. På ulike vis ble alles deltagelse og alles tjeneste vektlagt

på konferansen. Vi trenger å utfordre hverandre på hvordan vi kan skape arenaer for tjeneste slik at alle deler av Kristi legeme blir synlig for verden. Det sekulære Norge trenger vitnesbyrd om hvordan mennesker i kirken gis unik verdi og blir synlige med sin tjeneste. Kirken er et radikalt annerledes fellesskap - der det delte og levde liv fokuseres.

Fra HEL-gudstjenester til en gudstjeneste for alle

Skal en snuoperasjon skje i kirken, må vi ha mange rasteplasser eller delmål på veien mot en inkluderende kirke for alle. Som familiegudstjenesten lar barna slippe til i noen gudstjenester trenger vi å videreutvikle HEL-gudstjenesten som en gudstjeneste der mennesker med kognitiv funksjonsnedsettelse får kjenne en særlig tilhørighet og deltagelse. Vi vil trenge spesialpedagogisk hjelp i trosopplæring og konfirmantundervisning også i fremtiden. Samtidig må vi aldri slippe av syne at kirkens fellesskap er for alle og skal inkludere alle. Det utfordrer kirken til besinnelse på gudstjenestens form og verdier.

Fra periferi til sentrum

HEL-konferansen utfordrer oss til å tenke at alle hører med i kirkens sentrum. Alt for lenge har vi våget å la alt for mange forbli i periferien. HEL 2019 ser på mennesker med funksjonsnedsettelse som viktige bidragsytere for å la kirken bli det den er tenkt å være i en tid da deltagelse i kirken ikke er en selvfølge for noen i folket vårt. HEL-bevegelsen i kirken vår utfordrer nettopp på denne utviklingen i Den norske kirke og blant norske kristne.

DEN INKLUDERENDE MENIGHET

Selv om noen mennesker med funksjonsnedsettelse og deres familier kan fortelle historier om å bli tatt godt imot i deres menighet, kan mange andre fortelle om vanskeligheter, sår og ekskludering. Derfor vil jeg gjerne fokusere på hva vi kan lære av mennesker med ulike funksjonshemninger om hva det vil si at menigheten er et sted å tilhøre.

AV ERIK W. CARTER, PROFESSOR I SPESIALPEDAGOGIKK VED VANDERBILT UNIVERSITET
KN223@KIRKEN.NO

Fra barrierer til tilhørighet – den inkluderende menighet

I løpet av min levetid har vi opplevd store forandringer for mennesker med funksjonsnedsettelse. For femti år siden ble mennesker med funksjonshemninger **ekskludert** fra skoler og mange aktiviteter i lokalsamfunnet. Etter som pressgrupper og ny lovgivning ble vedtatt ble omsorgstilbudet til denne gruppen organisert som til en **segregert gruppe** utenfor storsamfunnet.

Igjennom 1980- og 1990 årene fortsatte våre målsetninger å forandres. Da fokuserte man mere på å **integre** mennesker med funksjonsnedsettelse i de samme skoler som alle andre. Dette var en utfordrende prosess, men ofte betydde dette allikevel at mennesker med funksjonsnedsettelse ble plassert i egne klasserom nær, men ikke sammen med de andre elevene eller studentene.

Dette leder oss til vår tid. Nå sikter vi etter full **inkludering** av mennesker med funksjonsnedsettelse. Deltagelse i samme klasserom og fritidsaktiviteter sammen med jevnaldrende. Deltagelse på samme arbeidsplass og deltagelse på samme fritidsarenaer som alle andre.

Legg merke til hvor forskjellige holdninger og derfor også samfunn som beskrives gjennom denne utviklingen. Men dessverre er ikke dette bilder av en forlatt historie. Det er mere en beskrivelse av vår tids egne horisonter

og landskap. Alle disse virkelighetene ser vi fortsatt i dag i landet vårt og over hele verden. Disse fire beskrivelsene lever side ved side i de samme byene. De er også en beskrivelse av hva vi ser i våre kirker. Derfor kan vi spørre, hvilken beskrivelse samsvarer med situasjonen i din menighet?

Men fortsatt er det en dimensjon i dette som ikke er beskrevet. Mennesker med ulike funksjonshemninger vil alle gjerne kjenne **tilhørighet**. Vi vil alle gjerne tilhøre. Dette er neste fase i denne utviklingen. Ikke som «de», «dem» eller som «fremmede», men erfaringer av å være et felleskap. Et felleskap som er mangfoldig, bygd på alle menneskers grunnleggende egenverdi. På et annet nivå betyr dette noe annet enn bare å være på samme sted som integrering og inkludering fokuserer på. Det betyr å dele liv sammen, bygge relasjoner med hverandre og utvikle felleskap med hverandre også etter kirketid.

Kjennetegn på menigheter der mennesker med funksjonsnedsettelse og deres familier kan kjenne tilhørighet

Vi kjenner alle sorgen og sårheten ved ikke å kjenne tilhørighet. Hva betyr det da egentlig å kjenne tilhørighet i en skolesammenheng, et nabolag, en arbeidsplass eller en lokal menighet? Dette spørsmålet har vært en del av min forskning de siste 20 årene. Hvordan kan vi bygge felleskap som foster tilhørighet blant mennesker som så alt for ofte blir ekskludert.

I et forskningsprosjekt i USA har vi spurt mennesker med funksjonsnedsettelse og deres familier hva en slik tilhørighet i praksis vil bety i forhold til deltagelse i lokalmenigheten. Ut av dette arbeidet har det kommet en liste på 10 områder og erfaringer som kjennetegner menigheter som evner å bygge felleskap der tilhørighet er et kjennetegn. Disse ti kjennetegnene er:

Være tilstede, være invitert, være velkommen, kjent av andre, akseptert, kjenne støtte, vist omsorg, få venner, etterspurt av andre og være elsket.

Er mennesker med ulike funksjonsnedsettelse til stede når vår menighet samles? Å tilhøre begynner med å **være til stede**. I alt for mange menigheter stoppes tilhørigheten av at mennesker med ulike utviklingshemninger rett og slett ikke er til stede hverken i gudstjenester, trosopplæring, tjeneste og sosiale aktiviteter som utgjør en menighets kjerneområder. Det er utrolig vanskelig for mennesker å kjenne tilhørighet når en blir stående på utsiden. I Norge er det over en million mennesker med ulike funksjonsnedsettelse. 17 % av et hvert nabolag og derfor nesten hvert femte menneske i Norge. Nesten en av hvert tiende barn trenger tilrettelegging i skolen. Dette betyr at hvis vi skulle gå på husbesøk i ditt

nærmiljø ville hver tredje dør du banker på ha et familiemedlem med en eller annen form for funksjonsnedsettelse eller funksjonshemming. Mennesker med funksjonsnedsettelse er altså til stede i våre nærmiljø, men er de til stede i våre kirker? Det er et gap i deltagelse i våre kirker, der mennesker med funksjonsnedsettelse er underrepresentert. Dette gapet er enda større når det gjelder autister og mennesker med atferdsvansker.

For alle menigheter er det nødvendig å **invitere** nye mennesker. Det andre kjennetegnet på et felleskap som bygger tilhørighet er å invitere mennesker med funksjonsnedsettelse til å være med. Ja, finne ut hvor de bor og aktivt oppsøke dem med en invitasjon i stedet for å sitte og vente på at disse familiene skal dukke opp. Disse familiene trenger en invitasjon.

For det tredje inkluderer dette med tilhørighet å **være velkommen**. De fleste av oss vil sikkert si at våre menigheter er opptatt av å ønske velkommen. Men det å ønske noen velkommen strekker seg lenger enn til bare å invitere. De dreier seg om å se og bli sett. Å ønske velkommen dreier seg om å tilrettelegge for behov, spørre seg selv om hvordan menigheten oppleves av mennesker som står utenfor og ser inn. Å ønske velkommen dreier seg om å legge merke til menneskers gaver og evner, ville be sammen med mennesker og ta imot mennesker på en slik måte at den enkelte føler seg velkommen.

Tilhørighet dreier seg også om å være **kjent av andre**. At mennesker møter menighetens felleskap på en slik måte et de fort kommer videre fra å bli ønsket velkommen til å bli kjent av andre. Samtidig vet vi at mennesker med funksjonshindringer ofte forblir den som en vet noe om, men som en ikke blir kjent med på en personlig måte. Vi definerer så ofte en person ut fra begrensinger at vi glemmer hva han eller hun kan gjøre. Som kristne skulle vi kjenne hverandre på dypere og mere bekræftende måter. Hva er denne personens Gudgitte gaver og kvaliteter? Slik kan vi lære hverandre å kjenne fra innsiden og se hverandres gaver og muligheter. Har vi som menigheter noe å vokse på i det å våge å se menneskers bidrag?

Like viktig er det at vi lærer å **akseptere** forskjellighet som det vi regner som det normale.

UNIVERSELL UTFORMING FOR LÆRING (UUL) -EN HJELP FOR INKLUDERENDE MENIGHETER?

AV RUNE RASMUSSEN, SPESIALPREST FOR INKLUDERENDE KIRKELIV I AGDER OG TELEMAR BISPEDØMME
RR687@KIRKEN.NO

Menigheter kan ta små skritt i retning av å forstå mennesker og akseptere deres forskjellighet. Dette kan gjøres i forkynnelse og undervisning, ganske enkelt ved å lukke opp for hele det menneskelige mangfold i vår menighetshverdag.

Det er også en dimensjon av tilhørighet å **kjenne støtte** fra fellesskapet. I vår amerikanske undersøkelse sa 46% av de spurte foreldrene med barn med funksjonsnedsettelse at de aldri var spurt om hvordan menigheten best kunne legge til rette for at deres barn kunne delta i menighetens aktiviteter. Hvordan kan jeg/vi være med på å gjøre søndag formiddag til den beste dagen i uka for et barn med funksjonsnedsettelse? Vi kan på forskjellige måter vise at vi gjerne vil støtte og hjelpe særlig de som trenger det lille ekstra.

Vi er også som fellesskap kalt til å **vise omsorg**. Kristen omsorg strekker seg lenger enn til søndag formiddag. Hvordan kan menighetene i en by eller på et sted hjelpe hverandre til å vise en kvalitativ omsorg for mennesker med funksjonsnedsettelse? Hvordan kan vi være med på å være en motvekt mot isolasjon og ensomhet?

Våger vi å la mennesker med funksjonsnedsettelse bli våre venner? Det å **få venner** er en kjempeutfordring for mennesker med funksjonsnedsettelse. Undersøkelser viser at en fjerdedel av mennesker med intellektuelle funksjonsnedsettelse har noen vennskap eller omsorgsfulle relasjoner til mennesker utenom profesjonelle tjenesteytere og den funksjonshemmedes nære familie. Menigheter kan fokusere på dette med vennskap og oppmuntre mennesker til å knytte relasjoner. For en oppgave og utfordring! Det er noe galt med et menneskes nære relasjoner når

fellesskap bare består av mennesker som har dette som betalt arbeid.

Å være **etterspurt av andre** er også en viktig del av tilhørigheten. Vi trenger å se at mennesker med funksjonsnedsettelse opplever å kunne bruke sine gaver og evner i tjeneste for andre. Dette vil åpne dører for oss som fellesskap og vise hva en menighet er i praksis. Alle har vi noe å bidra med og alle er en del av Kristi legeme. Våg å ta mennesker på alvor og la alle mennesker slippe til med sine unike gaver.

Å tilhøre er å **være elsket**. Et system for tjenesteyting er ikke spesiallaget for å vise og oppleve kjærlighet. En menighet skulle være et slikt kjærlighetens fellesskap. Et betingelsesløst fellesskap der du gir og får. Der du blir møtt og der du får mulighet til å gi til andre.

Når vi ser på disse ti dimensjonene ved tilhørighet ser vi raskt at dette ikke reflekterer spesielle behov, men løfter frem alminnelige lengsler vi alle bærer på. Vi ønsker å bli ønsket velkommen, være kjent, ønsket og elsket. Men det krever en ekstra innsats av oss for at disse verdiene skal omfatte alle.

Dette var et kort resyme av Erik W. Carters første foredrag på HEL 2019. Powerpointer til begge foredragene og et videoopptak av begge hans foredraget finner du på www.kirken.no/hel.

Eric Carters forskning og undervisning fokuserer på evidensbaserte strategier som understøtter inkludering og verdsetting av barn og voksne med intellektuelle funksjonshindringer og autisme i skole, arbeid, samfunn og menigheter.

Lenge har vi i kirken vært fornøyde med våre tilrettelagte fellesskap der grupper av mennesker med funksjonsnedsettelse har et godt og trygt fellesskap på egne premisser veiledet av noen dedikerte ledere. Etterhvert har lengselen etter «en inkluderende kirke for alle» vokst seg sterkere. Sammen har vi sett at den fellesskapsformen og måten å nærme seg troen på som praktiseres i ulike tilrettelagte fellesskap, er høyst relevant for hele kirken. Den åpner dører ikke bare for mennesker med funksjonsnedsettelse, men for alle mennesker. I denne artikkelen vil jeg presentere *Universell utforming for læring (UUL)*¹ som et knippe arbeidsredskaper for å skape inkluderende menigheter.² UUL har sitt utspring i det inkluderende klasserommet. Kan noe av tenkningen fra skolevirkeligheten ha relevans for hvordan vi feirer inkluderende gudstjenester? Hvordan kan trosopplæring for barn og unge i praksis bli bedre tilrettelagt for alle?

Universell utforming for læring setter fokus på hvordan mennesker lærer forskjellig, og hvordan en bevisst tenkning om universalitet i tilnærmingen til læring åpner opp for et inkluderende klasserom. Kan det samme skje i våre kirker?

Vår praksis og læring utfordres

Skal alle mennesker kjenne tilhørighet til storfellesskapet, må vi som kirke våge å la mennesker med funksjonsnedsettelse bli våre læremestere til tro og fellesskap. Det er liten tvil om at vi ønsker å være en kirke for alle, men det er langt vanskeligere å beskrive de endringer som vil kreves hvis drømmen om inkluderende menigheter skal bli virkelighet. Det spørres også om ikke tilrettelegging i forhold til praktisk

læring får en enda bredere relevans i møte med vår tids kirkeuvante befolkning. Skal troens innhold gjøres relevant for alle mennesker, går veien gjennom å gi tydeligere svar på troens hvorfor – hva og hvordan dette samsvarer med hvordan UUL møter klasserommet og gjør dette tilgjengelig for læring. Kan vi som kirke hente hjelp fra det tilrettelagte og inkluderende klasserom - når vi drømmer om en inkluderende kirke for alle?

Universell utforming

Først vil jeg ganske kort presentere begrepet universell utforming. Med universell utforming tenker vi på å utforme samfunnet på en slik måte at så mange som mulig kan delta aktivt uavhengig av funksjonsevne.³ I stedet for å jobbe med spesialløsninger for å kompensere for manglende løsninger for alle, rettes fokus på hvordan vi kan tilrettelegge samfunnet slik at alle kan ta del. Universell utforming innebærer at bygninger, omgivelser, transportmidler og produkter utformes slik at de kan brukes av alle mennesker, på en likestilt måte. Alle skal kunne bruke samme løsning og oppleve seg som likeverdige. I en universelt utformet løsning er det hovedløsningen som skal være brukbar for alle.

Universell utforming for læring (UUL)

Universell utforming for læring er av nyere karakter, men utvider perspektivet fra fysiske og bygningsmessige miljø til læring generelt. Hvis motivasjonen bak universell utforming er å fjerne alle fysiske hindringer, er målet for universell utforming for læring å fjerne hindre fra et læringsmiljø. Det dreier seg om å se at mennesker er forskjellige og derfor lærer forskjellig. Dette gjelder alle mennesker. Noen av oss er avhengige av tilrettelegging

for å lære, men for de fleste vil en bredere tilnærming til formidling og læring fremme læringsresultatet. I en universell utformet løsning skal hovedløsningen være brukbar for alle, slik også med en universell utformet form for læring.

Motivasjonen bak universell utforming for læring

Jeg vil her peke på tre motivasjoner bak utviklingen av universell utforming for læring:

- 1) Arbeidet med universell utforming generelt har økt samfunnets forståelse av at fysisk tilrettelegging av bygg og miljø på en likestilt måte, har vært et gode for langt flere enn de en i utgangspunktet regnet med ville trenge en slik tilrettelegging. Ved å legge til rette for alle, høster alle fruktene av en universell tenkning.
- 2) Spesialundervisningen i skoleverket er kostnadskrevende og fører til at en i for stor grad skiller ut elever. En annen pedagogisk tenkning kan styrke læringsmiljøet for alle og gi en helt annen inkluderende effekt.
- 3) En generell samfunnsutvikling som ønsker delaktighet i arbeidslivet av flest mulig på tross av funksjonsnedsettelse. For å gi delaktighet i et mest mulig ordinært arbeidsliv kreves en ny arbeidslivsfilosofi som tilrettelegger bedre for alle.

Grunnpilarene i universell utforming for læring

De tre grunnpilarene for Universell utforming for læring defineres av Statlig Spesialpedagogisk tjeneste på norsk slik:

- a) Variasjon og fleksibilitet i hvordan læremateriell presenteres for studentene
- b) Variasjon og fleksibilitet i hvordan studentene best mulig kan demonstrere sin kunnskap
- c) Å engasjere og motivere studentene på ulikt vis

Det dreier seg altså om bevisst å legge opp til å motivere, engasjere og handle på flere måter og med alle sanser slik at inngangen til undervisningen, selve undervisningen og læringsutbyttet gir bedre resultater for flere.

Forskning innen pedagogikk og nevro-psykologi viser oss at ulike områder i hjernen må aktiveres for at læring skal finne sted. Mange lærer så lenge de er motivert for

læringen (motivere). Andre er avhengig av at et sanseorgan stimuleres, og at denne stimuleringen så resulterer i en opplevelse (engasjere). Atter andre får best læringsutbytte når en selv får uttrykke eller vise resultatet av læringen (handle). Hver av disse delene av læringsprosessen henviser til et område i hjernen. Aller best læringsutbytte oppstår hvis alle disse tre delene av hjernen aktiveres i en læringsprosess.

Planlegges undervisningen ut fra forskjellighet som grunntanke, vil undervisningen og opplevelsen av den passe for langt flere. Det vil derfor i noen grad redusere behovet for individuell tilrettelegging og personlig assistanse. Målet med UUL er at flest mulig skal akseptere og inkludere flest mulig i de ordinære løsningene.

I kirken

I det følgende vil jeg forsøke å vise hva en slik tenkning kan komme til å bety for gudstjenesten og trosopplæring. Jeg vil også spørre om universell utforming for læring kan være et redskap for å skape mere inkluderende felleskap og forsøke å gi noen konkrete forslag til begynnende handling lokalt i kirken. Noen av utfordringene vi står overfor er hvordan vi kan gjøre trosopplæringen tilgjengelig for alle. Kan gudstjenesten bli en mere inkluderende erfaring der læring og deltagelse i praksis skjer for flere? Vi kan vanskelig snakke om at vi ønsker en inkluderende kirke, hvis vi ikke er villige til å gå inn i en endringsprosess som først og fremst fokuserer på kirkens egen kommunikasjon og kirkens egen læring. Her står vi overfor store utfordringer hvis vi skal kunne kalle oss inkluderende.

Kirkelig status

I stor grad er det slik at inkludering av alle i kirkelige læringsprosesser ikke ennå er et resultat av en inkluderende grunntenkning, men heller er en tilrettelegging i det en situasjon oppstår.

Dette har en tendens til å gjelde de fleste prosesser i kirken, selv om vi stadig kommer nærmere en inkluderende grunnholdning.

Fortsatt kan det være slik at tilretteleggingen av trosopplæringstiltakene først starter i det et barn med funksjonsnedsettelse melder seg. Enda kan vi av og til oppleve at en rullestolrampe

eller en terskeleliminator ikke tas frem før «det trenges». Konfirmantundervisningen kan noen steder fortsatt foregå nokså intellektuelt, slik at mennesker som trenger en bredere tilnærming til læring blir stående på utsiden. Det er ennå ikke slik at de fleste kirker har vent seg til å planlegge for mangfold som den naturligste del av verden. Snakker vi om en inkluderende kirke, må vi som trosfelleskap på flere områder jobbe med hvordan en inkluderende praksis ser ut lokalt. Det betyr ikke at vi skal retolke trosgrunnlaget vårt, men det betyr at vi må gjennomarbeide de kommunikasjonsutfordringene vi står overfor hvis mennesker med funksjonsnedsettelse skal kjenne tilhørighet og være medarbeidere i kirken vår.

Hva mener vi med en inkluderende kirke?

Med en inkluderende kirke mener vi en tilhørighet til felleskapet på likeverdig og selvstendig og fullverdig grunnlag. Et felleskap som evner å inkludere hele den menneskelige mosaikk og ser på forskjellighet som en berikelse og deltagelse som det normale for alle.

Veien mot dette målet kan være kronglete. Den kan oppleves steinsatt og humpete, men drømmen om denne typen felleskap tror jeg lever i kirken. Dypere sett er en slik beskrivelse av felleskapet i tråd med sentrale teologiske tema. Dette er ikke stedet for å brette disse ut i sitt mangfold, men jeg vil bare nevne: legemetanken og mennesket som skapt i Guds bilde.

Veien mot en kirkelig Universell utforming for læring

I det følgende vil jeg forsøke å peke på hva UUL kan bety i en kirkelig sammenheng og gi noen helt konkrete utfordringer til tiltak som enkelt kan iverksettes lokalt. Dette vil jeg konkret presentere i tre skjema og noen vedlegg.

Universell utforming for læring i forkynnelse og undervisning

Universell tenkning har gitt oss verdifulle impulser også til hvordan vi utformer og fremfører kirkelig undervisning og forkynnelse. Ved i større grad å tenke mangfold i formidlingen letter vi tilgangen for store grupper av våre tilhørere. Ved å flytte fokus fra kun lytting til

en totalformidling vil flere kunne glede seg over å være til stede på gudstjenester og i trosopplæring.

Stikkordene fra UUL er gode pekere mot et slikt mangfold ikke bare i klasserommet, men også i kirken. Dette er i stor grad ting vi vet, men å endre vår formidling etter denne kunnskapen er noe annet. Det tar tid, og det krever arbeid med oss som formidlere.

Engasjere

Ofte sitter våre tilhørere igjen med likegyldighet fordi vi hverken har klart å formidle relevant inn i mennesker situasjon og dermed fremmet aktiv lytting, eller maktet å formidle hvor det vi snakker om hører hjemme i Guds store fortelling og plan med verden, meg og vårt felleskap. Dette dreier seg om noe mere enn et godt retorisk poeng som inngang til det vi formidler. Det dreier seg om å vise at kristen formidling handler om meg selv, vår verden og Guds evige rike. Derfor må vi lytte, og derfor må vi engasjere hverandre for det tekstene taler om eller det tema som skal formidles. På dypet i vår formidling ligger vårt eget engasjement, budskapets krav til oss som felleskap og en drivkraft om hvorfor dette er viktig.

Presentere

La din presentasjon av det du skal formidle skje ikke bare med ord, men bruk sansene. Bruk bilder, symboler, drama og intervjuer mm. Gjør det til en vane å inkludere den sansemessige siden ved forkynnelse og liturgi i din forberedelse. Trekk gjerne flere mennesker med deg inn i formidlingen. Regn med at deltagelse i seg selv skaper flere fasetter inn til det som er dagens tema og at *Universell utforming for læring* skaper et mangfold som har bredere nedslag hos en menighet som skal lære.

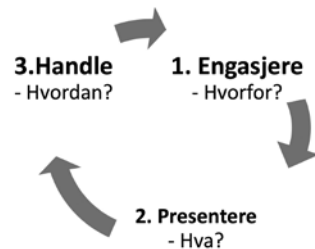
Konfirmantopplegget «Se, smak og kjenn», som er i bruk landet rundt, er tilrettelagt for et opplegg i smågrupper. Når jeg jobbet med dette har jeg ikke vært opptatt av forenkling, som i barneforkynnelse, men fordypning. Alternativ formidling som treffer hele mennesket og fokuserer på å trekke konfirmantene inn i den praktiske erfaringen av kristen tro. Vi snakker ikke så mye om bønn, vi praktiserer bønnen. Vi snakker ikke så mye om velsignelsen, men vi blir velsignet. Vi undrer oss sammen i deltagende trosutøvelse som er for alle. Og for

all del, vi holder på en enkel form, slik at ikke det «kule» overtar fokus fra selve budskapet. Vi gjør altså ikke «sprelske ting» for å tiltrekke oppmerksomheten, det bare distraherer. Vi våger å la selve sentrum i formidlingen være sentrum.

Handle

Ikke sjelden glemmer vi å fortelle hva vi forventer med det vi forkynner. Tenker vi bare at det skal gjøre godt for tilhørerne eller være til oppbyggelse er ikke det lite i seg selv. Men kan vi legge opp til at noe av det som er tema tas med videre ut i livet, inn i hverdagen og på arbeidsplassen og på skolen, er det enda bedre. På denne måten øker budskapets relevans, og vi gir hjelp til å forstå hvorfor vi har vært sammen og brukt tid på nettopp dette. Poenget

er altså at kimen til videreføring av det vi formidler bør ligge i selve budskapet. Det øker tilgjengeligheten og forståelsen for mange av dem vi skal formidle til. Bare det å flytte denne tanken inn i forberedelsen til forkynnelse og formidling for alle mennesker og aldersgrupper, vil øke formidlingspotensialet.

Prosessen som Universell utforming for læring foreslår kan grafisk fremstilles på denne måten.

Ni konkrete forslag for å skape inkluderende menigheter

Det konkrete er ofte det beste. Derfor vil jeg gi ni konkrete tips som du kan jobbe med videre med i din setting. En inkluderende menighet vil være en lærende menighet som er villig til å se alle, lytte til alle og forsøke å legge til rette for at flest mulig kan ha glede av menighetsarbeidet. Holdning og handling må finne hverandre!

Ni konkrete forslag som vil fremme inkluderende menigheter*

Motiverende tiltak	Formidlings/presentasjons-tiltak	Handlingstiltak
→ Bruk piktogrammer på gudstjenesteprogrammet.*	→ Ta alle sansene i bruk. Forkynnelsen bør så ofte som mulig ha et praktisk/sanselig sikte.*	→ Gi noe med hjem. Et kort, et frø, en tanke ...
→ Lag en presentasjon på nettsiden til menigheten av de fysiske forholdene i kirke og menighetshus.*	→ Stadig minne om og i praksis vise sakramentene også som sanseerfaring.	→ Noen som spør etter deg og vil snakke med deg? Konkret hjelp til kommunikasjon med like grupper*
→ Gå gjennom kirke og menighetshus med tanke på universell utforming.*	→ Tenk lettlest – bruk stor nok skrift på program og i menighetsblad. Bruk bilder!	→ Repetere og bruke bevisst «call & response» i sanger og bønner.*

Konkret hjelp og forslag til hvordan dett kan gjøres finner du på www.runerasmussen.blog og www.kirken.no/hel

Etter min mening vil universell utforming for læring være en spennende vei mot inkluderende menigheter. For inkludering dreier seg mye om holdning, men holdninger må følges av handling. Slik sett kan universell utforming for læring bli et godt program mot konkret læring lokalt. Måten å tenke på og de konkrete tiltakene som beskrives i denne artikkelen kan gi avgjørende hjelp til å komme i gang. Vilje til å finne konkrete ting å jobbe videre med i lys av en inkluderende læring, vil være en forutsetning for mange funksjonshemmede, men vil være en tilgang for de aller fleste av oss. Og langt de fleste av oss vil få bruk for tiltakene i en eller annen livsfase.

¹ «Universal Design for Learning (UUL) er et pedagogisk rammeverk basert på forskning i læringsvitenskapene, inkludert kognitiv nevrovitenskap, som fremmer utviklingen av fleksible læringsmiljøer som kan imøtekomme individuelle læringsforskjeller.» (Rose, DH, & Meyer, A (2002) Teaching Every Student in the Digital Age: Universal Design for Learning Alexandria, VA: ASCD.)

² På engelsk: Universal Design for Learning (UDL)

³ «Universell utforming er utforming av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming». (The Centre for Universal Design, North Carolina State University, USA/Rådet for funksjonshemmede 1997/ Miljøverndepartementet 2007)

SKAL KVINNENE TIE?

Replikk til Knut Alfvåg

AV FREDRIK SAXEGAARD, PRAKTIKUMSLEDER/FØRSTEAMAUENSIS PRAKTISK TEOLOGI VED MF
FREDRIK.SAXEGAARD@MF.NO

I LK nr. 1 kommenterer Knut Alfvåg lederen min om kvinners prestetjeneste (20/19), og reagerer særlig på det han synes er en skjev fremstilling av boka *Skal kvinnene tie?* Han siterer meg på at den «bare inneholder gammelt nytt». Men jeg skriver at boka består «hovedsakelig av tidligere publiserte bidrag», og står ved det. Ingen av kapitlene er skrevet for anledningen; det eldste fra 1948, det nyeste fra 2012. Hvis det pågår en «høyst levende debatt, både nasjonalt, internasjonalt og økumenisk», er ikke det synlig i boka.

Skaperordningstanken

Alfvåg mener at «det går helt galt» når jeg hevder at et sitat av Sverre Aalen gjengis uproblematisk. Det er mulig, Aalens bidrag er ikke trykket og fremstillingen er knapp. Men så vidt jeg kan se gir Alfvåg sin tilslutning til Aalens plassering av temaet i en bredere antropologisk og etisk ramme, som har som forutsetning «tanken om gudbilledlighetens virkeliggjøring i mennesket» (s. 18). At Alfvåg så mener at Aalen i deler av denne argumentasjonen blir «konvensjonell», og «utlegger skaperordningstanken ved hjelp av en forestilling om 'objektive psykologiske lover'» (s. 23), er greit, men det fremstår knapt som en fundamental kritikk.

Bokas prosjekt

Alfvåg kritiserer meg for at jeg ikke har funnet ut av bokas prosjekt. Men når jeg skriver at boka ikke *tydeliggjør* sitt prosjekt tenker jeg ikke bare på hva redaktørene sier at de har tenkt å gjøre, men om de gjør det. Altså ikke prosjektets *problemstilling*, men dets design. Boka fremstår dels som en samling bidrag fra

en viktig debatt 1960-75: Men hvorfor da det skjeve utvalget, og hvorfor ikke heller plassere debatten tydeligere i sin historiske kontekst? Dels presenterer boka «argumentene» i kvinneprestspørsmålet: Men selv om vi setter parentes rundt det problematiske i å tenke så kontekstløst om teologi, blir spørsmålet hvorfor et sett artikler fra 60-tallet skal styre vinklingen på det Alfvåg mener er en levende diskusjon nå?

I tillegg til disse to konkurrerende prosjektene har boka også et polemisk sikte, med tabloid tittel og skarpe påstander. Det er virkningen av dette en aner i reaksjonene fra VID-studentene. Boka dobbeltkommuniserer når den liksom stiller åpne forskningsspørsmål (s. 7), men samtidig fremstår som et partsinnlegg skrevet uten nysgjerrighet.

Manglende vilje til debatt?

Til slutt: Alfvåg kritiserer min «manglende vilje til å gå inn i debatten». For det første: Han synes å mene at en kan skille mellom argumentene mot kvinnelige prester på den ene side, og det at de «lett oppfattes» som angrep på kollegers identitet på den annen side. Samtalen med MF-studentene viser at de på ett nivå klarer det, fordi Alfvågs posisjon er så marginalisert at den ikke angår dem. Men ved nærmere ettertanke innser de at det ikke er så enkelt, fordi motstanden stiller spørsmålsteget ved deres kall og ordinasjon. Å beskrive dette dilemmaet er faktisk å «gå inn i debatten», og ikke bare skrive om «uenighetsfelleskapet». Det burde være umulig i dag å gi teologiske argumenter uten samtidig å reflektere over deres virkning.

For det andre skriver jeg at vi ved MF underviser om debatten, og ønsker et studentmiljø der det er lov å argumentere for upopulære synspunkter. Når mange i dag likevel anser seg som ferdige med saken er ikke det fordi vi ikke har hørt etter, men fordi vi har blitt overbevist om noe annet. Så om vi skal bli med på en

samtale nå må det bringes noe nytt til bordet. Her slutter jeg meg til Alfvågs kritikk av egen utgivelse: Da «trenger vi nok en kombinasjon av tradisjonsbevissthet og teologisk kreativitet som går ut over det vi finner hos forfatterne i denne boken».

KIRKELIG FORNYELSE OG DEN NORSKE KIRKE

AV OLA TJØRHOM, PROFESSOR EMERITUS DR. THEOL., PROFESSOR I SYSTEMATISK TEOLOGI OG ØKUMENIKK
OLA.TJORHOM@UIA.NO

I min omtale av boken om Kirkelig Fornyelse (LK 21/2019) var følgende hovedpoenget: KFs historie avspeiler en utvikling fra konstruktiv fornyelsespådriver, via kirkepolitisk kampgruppering, til «konvertittskole». Dermed forsvant fornyelsespotensialet, etter hvert som dugg for solen. Dette har langt på vei berøvet Den norske kirke for noe den trenger, nemlig impulser fra klassisk luthersk høykirkelighet – bla. i form av en «evangelisk katolisitet». Etter mitt syn ligger årsakene til – og ansvaret for – denne utviklingen ikke utelukkende, men i overveiende grad hos bevegelsen selv, jf. særlig KFs økende tilbøyelighet til «sektarisme».

KF og Den norske kirke

I sitt tilsvarende (LK 1/2020) retter mangeårig KF-leder, nå biskop i Den nordisk-katolske kirke, Roald N. Flemestad søkelyset – eller skytset – utelukkende mot Den norske kirke. KFs utvikling skyldes Dnks «åndelige oppløsning», at dens «profil tegnes i samspillet mellom 'sekretariatet' og de valgte organer uten sideblikk til tradisjonelle norminstanser som Bibel og bekjennelse» (!?!), en «[politisk påtvunget] oppløsning av ... [læregrunnlaget]», samt at Dnk «er havnet i 'modernitetens tvangstrøye'». Intet mindre. Flemestad konkluderer med at folkekirken har lidd «skipbrudd», en «total ødeleggelse» ifølge Det norske akademis ordbok.

Retorikken er identisk med KFs argumentasjon i bevegelsens faser som kirkepolitisk kampgruppering og «konvertittskole». Og begrunnelsene for de saftige anklagene er like sveipende, og like lite overbevisende for alle utenfor den nære «familien», som den gang. Dermed fungerer Flemestads ytring som belegg for mitt forsøk på å beskrive KFs utvikling. Jeg noterer, med sorg, at intet er nytt under solen. Det er forståelig at Den norske kirke ikke har stått parat for å ta imot kritiske korrekter fra en aktør som fraskriver den enhver form for kirkelig integritet. Også jeg mener at det finnes forhold som kunne og burde ha vært annerledes innenfor Dnk, det gjelder alle kirker. Men uforsonlig karikering er en blindvei.

Å tale sant om hverandre

Når vi vil fornye, innenfra så vel som utenfra, er det en avgjørende forutsetning at vi taler mest mulig presist – og sant – om hverandre. Dette gjelder ikke minst i en kirkelig kontekst. Jeg har ikke alltid praktisert denne regelen, noe jeg beklager. Men i kirken er det rom for bot og bedring. Og den håpløse bakevja Kirkelig Fornyelse havnet i, må vi unngå.

DÅPSSATSING I EN NY TID

AV SIGMUND KNUTSEN, CAND. POLIT., TRONDHEIM
KNUTSEN.SIGMUND@GMAIL.COM

Den norske kirke har dåp som sin hovedsatsing i 2020. I overgangen fra majoritetskirke til å være ett av mange trossamfunn søker kirken å beholde oppslutning. Som menig medlem av kirken er det lett å være enig i at flere døpte er en god målsetting. Det kan bety at flere slutter seg til den kristne tro. Høye medlemstall kan også ha stor betydning for kirken økonomisk, for kirkens gjennomslag samfunnsmessig og kulturelt. Men er økt oppslutning om dåp oppgave nr. 1 for kirken? Og hvorfor sies det så lite om sammenhengen mellom dåpen og troen?

Oppdraget er gitt

Oppdraget er gitt med Misjonsbefalingen: gjøre folk til Jesu disipler ved å døpe dem og lære dem å holde alt det han har befalt. Mest utbredt er fortsatt dåp av spedbarn. Kirkens dåp er åpen for alle som ønsker det uten nærmere kvalifisering eller vilkår. Dåpen er eneste vei til medlemskap i Den norske kirke.

Hva er det kirken tilbyr gjennom dåpen? Ikke lite – ifølge dåpsliturgien er den døpte frelst fra dødens makt og det gis løfte om evig liv. Hva betyr dette egentlig? Ordene kan forstås slik at dåpen rent mekanisk sikrer den enkelte av oss det evige livet.

Kristen tro er en forutsetning for dåp. Allerede Luther sier dette – dåpens vann er virksomt når vi tror. I sin nylig utgitte bok om dåpen peker professor Harald Hegstad på at det er en uløselig sammenheng mellom tro og dåp: "Tro er en forutsetning for dåp - både for

at dåpen skal kunne skje, og for at dåpens gave blir til frelse" (Dåpen – nådens kilde, 126).

Å komme til kirken som voksen eller med et spedbarn for dåp kan sees på som et uttrykk for tro. Og dåpsbarnets faddere eller den som skal døpes slutter seg til forsakelsen av djevelen og alt hans vesen, og trosbekjennelsens tre artikler – troen på Gud som skaper, Jesus som Guds enbårne sønn og alle menneskers dommer, Den Hellige Ånd og legemets oppstandelse.

Et gap mellom bekjennelse og tro og tvil

Imidlertid bekrefter flere undersøkelser at det er et gap mellom den trosbekjennelsen som alle slutter seg til ved dåpen, og det som medlemmene uttrykker om egen tro og tvil. Den norske kirkes medlemsundersøkelse høsten 2019 viser et mangfold av tro, tvil og ikke-tro blant kirkens døpte medlemmer. Nærmere 4 av 10 sier at de ikke tror på Gud, 1 av 10 svarer at de ikke vet. Spørsmålet i undersøkelsen relaterer seg til den første trosartikkel. Data som relaterte seg til andre og tredje trosartikkel ville trolig gi et tilsvarende mangfold av trosvarianter. Og KIFOs undersøkelse Religion 2019 viser at 40 prosent av Den norske kirkes medlemmer ikke tror på et liv etter døden. 7 prosent av medlemmene tror at vi etter døden enten blir frelst eller fortapt.

Har det noe å si for kirkens dåpsoffensiv hva folks tro består i? Det er snart 40 år siden Bispemøtet i 1982 uttalte: "Skal folkekirken fortsatt kunne opprettholde sin dåpspraksis, må den derfor intenst oppruste sin dåpsopplæring."

Ønsket om en slik opprusting er fulgt opp gjennom trosopplæringsreformen fra 2004. Det er mye godt å si om dette viktige og nødvendige arbeidet, hvor opplæringen skjer etter dåpen. Svakheten er at det er svært varierende hvor mange av de døpte som deltar i denne dåpsopplæringen, eller får dåpsopplæring hjemme og av faddere.

Mangfoldet av uttrykt tro og vantrø blant kirkens medlemmer bekrefter etter mitt syn at kirken «intest må oppruste sin dåpsopplæring». Samtidig som kirken viderefører den etablerte trosopplæringen, bør den jakte nye grep.

Neppe enkle løsninger

Det finnes neppe enkle løsninger som virker fort. En tanke er at alle som ønsker dåp for seg selv eller sine barn gis mer opplæring i kristen

tro før dåpen, utover den dåpssamtalen som i dag er praksis. Hvordan en slik ordning kan konkretiseres bør gjennomtenkes og drøftes nærmere. Døren for dåp står åpen, men behovet for mer troskunnskap er åpenbart til stede. Slik vil alle som søker dåp kunne fornye sin troskunnskap, og gis en mulighet til å gjennomtenke sitt forhold til dåpen og troen før dåpen av barn, eller egen dåp, finner sted. Kirken bør jakte løsninger som har virkning på lang sikt.

Mange av dem som uttrykker at de ikke tror, ønsker å fortsette som medlemmer, og en god del av dem ønsker å døpe sine barn. At flere kommer til tro på Jesus bør være målet, kirkens hovedsatsing. Veien går gjennom fornyelse av kirkens gudstjenester, sakramentene, trosopplæringen, musikken, diakonien og fellesskapet i lokalkirken.

Vil du ha MFs salmekalender?

Jobber du i kirken og vil ha salmeforslag for årets gudstjenester? Da kan du abonnere gratis på MFs salmekalender!

Be om kalenderen i en e-post til info@mf.no

HVORFOR SKAL PRESTER ENGASJERE SEG FOR KLIMA OG MILJØ?

«Din er jorden og alt som fyller den. Alt vi eier tilhører deg. Av ditt eget gir vi deg tilbake». Disse ordene sier prester over hele landet hver eneste søndag etter at offeret er samlet inn. Tre enkle setninger som inneholder alt jeg trenger for å begrunne mitt klimaengasjement som prest.

ASLE RØHNE ROSSAVIK, PREST I DEN NORSKE KIRKE OG LEDER FOR
ARBEIDSGRUPPEN FOR PRESTEFORENINGENS KLIMAENGASJEMENT
AR387@KIRKEN.NO

Vi mennesker har i kraft å være skapt i Guds bilde en bevissthet om vår egen eksistens og evne til å relatere til Guds og verdens eksistens. Det forplikter oss på måten vi behandler kloden vår på med alt som er. I den andre skapelsesberetningen får mennesket i oppgave å dyrke og passe på jorden. (2 Mos 2,15). Om vi driver rovdrift på mennesker, dyr og natur gjennom vårt overdrevne forbruk, bryter vi med Guds oppdrag. Jorden er hellig. Vi krenker Gud når vi sårer Guds jord. Omvendt ærer vi Gud når vi behandler jorden som hellig og lever på en måte som gjør minst mulig skade.

Jeg opplever at det haster fordi klimaendringene er i ferd med å komme ut av kontroll. Det gjør meg dypt fortvilet, og får meg til å ville gjøre alt jeg kan for å bidra til å

begrense klimaendringene på alle arenaer som jeg har tilgjengelig.

Som prester har vi en enorm mulighet til å bidra i klimakampen. Fra prekestolen når vi over 5.3 millioner mennesker gjennom over 60.000 gudstjenester hvert år, ifølge tall fra Statistisk Sentralbyrå. Gjennom konfirmantarbeidet når vi over 35.000 15-åringer i tillegg til alle som er med på ulike trosopplæringstiltak.

I møte med de dystre spådommene for kloden gir det å handle håp. Uten handling er det lett å bli motløse og miste håpet. Jeg vil oppfordre alle prester til å gripe muligheten til å forkynne og formidle vår enhet med alt det skapte og vårt oppdrag om å ta vare på Guds hellige jord.

MÅNEDENS SALME FEBRUAR 2019

VI TENNER LYS I GLOBEN VÅR (N13 640)

T: GRETHE MYHRE SKOTTENE 2009 M: CARL-ANDREAS NÆSS 2009

ESTRID HESSELLUND OG SINDRE EIDE

ESTRID.HESSELLUND@EIDEFORLAG.NO / SINDRE.EIDE@EIDEFORLAG.NO

Lysgloben kom inn i norske kirker uten at noen kommisjon hadde bestemt dette tilskuddet til kirkeinventaret. Til Kirkenes verdensråds møte i Uppsala i 1968 kom ideen med å utforme en jordklode med lysholdere. Lysteningsstedet ble brukt som et bønnested ved inngangen til kirkerommet. Her kunne deltakere på konferansen tenne lys og be en bønn.

Det tok noen år før lysgloben ble tatt i bruk i Den norske kirke, men på slutten av 80-tallet var den kommet på plass mange steder. Lysgloben er vanligvis formet som en globus-lysestake. I midten står et stort lys som symboliserer Kristus som verdens lys og verdens frelser. Dette lyset kalles Kristuslyset. Lysgloben fikk som oftest sin plass ved inngangspartiet til kirken, på et sted en kunne tenne et lys, stå en stund i bønn og ettertanke, uten å være synlig for resten av menigheten. Etter hvert er det også blitt vanlig med lysglober fremme i kirken, til bruk under forbønnen og gjerne som et sted den enkelte kan tenne sitt lys i forbindelse med bønnvandring eller nattverd.

«Det er ikke lett å få inn en salme i salmeboken», sier komponist og kantor i Sarpsborg kirke, Carl-Andreas Næss i et intervju på nettsiden til Borg Bispedømme. «Men de trengte en lysglobesalme, og dermed kom vår salme inn,» fortsetter han. Salmen fortjener sin plass uansett hvilke kriterier den kom inn på. «Vi tenner lys i globen vår» er av god kvalitet både innholdsmessig, poetisk og musikalsk.

Ideen til salmen oppstod på babysang i Sarpsborg kirke, der de manglet en salme som kunne synges ved lystenningen rundt lysgloben. Næss utfordret Grethe Myhre Skottene, som er frivillig under babysangen, til å skrive en tekst som han senere satte melodi til. Skottene er førskolelærer, spesialpedagog og forfatter. Sammen med Næss vant hun Stortingets konkurranse om en ny jubileumsmarsj til

grunnlovsjubileet 2014: «Det går et festtog gjennom landet».

Skottene og Næss har skrevet mange salmer og sanger sammen. Flere av dem finner vi innspilt på CD-en «Sangen kan løfte oss», utgitt på plateselskapet Grong (CD GMP19021). Her er lysglobesalmen kutt nr. 5, som kan streames på musikkjenester eller på YouTube. Lytt til nydelig sang med jentekor og Sarpsborg kammerkor, krydret med vakker musikk av musikere fra Oslo-Filharmonien.

Melodiens åpning er uvanlig og ikke enkel å synges ved første forsøk. «Et forspill som slutter på en C7-akkord vil være til stor hjelp», skriver Stig Wernø Holter i *Nytt norsk salmeleksikon*, Bind IV. «Rytmask består melodien av en lang rekke åttendedelsnoter, som på en virkningsfull måte brytes i begynnelsen av refranget ved ordene «lys» og «håp».

Salmen åpner med en situasjonsbeskrivelse: *Vi tenner lys i globen vår / og ber en stille bønn*. Det andre verset uttrykker en bønn til Gud, vår Far, om å «gi oss retning – gi svar» i møte med livets mange valg. I det tredje verset rettes bønnen mot Gud som «vårt lys» (jf. Joh 8, 12) som «kjenner våre navn» - og avsluttes med den inderlige bønnen: *Kom til oss, trøstens Gud: Vær nær. / Og bær oss i din favn*.

Refranget henspiller på den aronittiske velsignelsen (4 Mos 6,24-26):

Gi lys, gi håp / og mot til dine barn.

La ditt ansikt lyse over oss. Velsign oss med din fred.

Bruk gjerne salmen ved lystenning på babysang og andre samlinger. I gudstjenesten kan den benyttes i tilknytning til forbønn og bønnvandring. Man kan også tenke seg teksten skrevet på en plakat ved lysgloben. Slik kan den være til hjelp for enkeltmennesker som står ved globen og tenner sitt lys i bønn og ettertanke.

I samarbeid med Eide forlag trykker LK hver måned en omtale av en av de nye salmene i Norsk Salmebok / Den norske kirkes salmedatabase. Omtalen finnes også på www.norsksalmebok.no, der man dessuten kan finne salmeforslag til gudstjenestene.

FASTETID

Det kan være en lettelse når jula er over. Å få rydde ut i alt overflødig. Bort med duker og glorete farger, tilbake til kjøkkenbordets egne trestrukturer. Bort med alle løfter om skjønnhet og idylliske øyeblikk, og hjem igjen til den gode nøkternheten. Grå hverdager med langsom vekst under jorden.

AV ELLEN MERETE WILKENS FINNSETH

EMAILADRESSE

Man kan tenke at fastetiden kommer på et vanskelig tidspunkt her i Norden, når vinteren allerede har tært på kreftene lenge. Når vi er sultne på nye dufter og farger. Men kanskje er det nettopp da vi er modne til å rette oss opp og lete etter et håp som ligger dypere?

Ikke selvpining

Å gi avkall på noen enkle goder, forenkle dagene og tiden, leve mer i solidaritet med de som har mindre en oss, handler ikke om straff eller selvpineri. Det er en urgammel praksis. Mennesker som har levd under langt tøffere forhold enn vi, har øvd seg i fastetidens forsakelse. Det handler om å søke etter den grunnen som tåler våre liv og har virkelig bærekraft.

Nettopp der hvor vi utfordres til å mobilisere vår viljestyrke, alt det gode vår menneskelighet bærer i seg, skjer noe paradoksalt. Vi ledes mot grensene som forteller oss hva det er å være menneske - grense for god vilje, grense for styrke og utholdenhet. Og det er her i dette grenselandet Gud kommer oss i møte, og inviterer oss inn i det samspillet som ligger ved roten av vår eksistens - med Skaperen og forløseren, den mektige Andre som er kilden til alt liv.

Leser man fastetidens evangelietekster tett inntil hverandre, er det et mønster som blir tydelig. Blikkene våre ledes i retning av det som er skjult og usynlig i de vanlige dagenes regnskap, mot den livskraften som finnes bortenfor våre vanlige overlevelsestrategier og dypere enn våre egne krefter kan nå. Tekstene

handler om tomrom og ventetid. Om å våge å vente på noe større.

Ventetidens hemmeligheter

Aller først tar Jesus tak i misbruken av fasten. Han avslører den opplagte fristelsen til å gjøre forsakelsen til en ny medalje vi kan sole oss av. «Den som gjør gode gjerninger for å bli sett, har allerede fått sin lønn» sier Jesus, og avskjærer den mest opplagte flukt veien.

«Det er en ond og utro slekt som krever tegn» sier Jesus, om de som ikke vil lære seg ventetidens hemmeligheter. «De skal få Jonastegnet» sier Jesus. Jonas var skjult for andres blikk i fiskens mørke buk i tre dager. Ingen kunne finne ham, slik Kristus var skjult i dødens mørke for de fortvilte disiplene. Slik vi iblant kan kjenne at han blir borte fra våre blikk og våre bønner. Det er lett å bli utålmodig da, legge planer, ta grep, mane fram mirakler i egen kraft.

Kanskje er det dette Satan tror han kan friste Jesus til i ødemarken. «Er du Guds sønn, da si at disse steiner skal bli til brød». Jesus gjorde brønder senere, men ikke nå. Han virvler ikke opp støv og maner frem luftslott i ødemarken for å bevise noe. Han vet hvem han er. I stedet er han tro mot menneskelivets, skapthetens grunnvilkår: å vente, å tro på grå dager, å holde ut inntil skrittene av den Andre, den store hjelperen virkelig får jorden til å skjelve. «Herren Gud skal du tilbe og Ham alene skal du tjene» svarer Han og peker utover seg selv.

Jesus setter grenser for å holde oss fast

i ventetidens hemmeligheter og nødvendige prosess. Det er denne grensen han setter for den ivrige Peter. Når Peter hører Jesus fortelle om døden som venter ham, blir han opprørt og protesterer, mobiliserer hele sin handlingsberedskap: «Dette må aldri hende deg!» sier han. Men Jesus kontrer ham umiddelbart og setter en tydelig grense: «Jo, det må hende» er det som om Jesus sier tilbake, og du skal se at Guds skapermakt er større enn det du frykter mest. Det er ikke din handlekraft som bærer verden, heller ikke din frykt. Faderen alene er grunnen under alt.

Jesus setter en grense

Jesus setter en grense som både utfordrer og befrier. For den forteller meg at jeg ikke behøver være Gud. Jeg får lov å være et menneske, en som igjen og igjen mobiliserer sitt halve hjerte og gjør så godt hun kan, en som faller og reiser seg, en som ikke alltid har kraft til å forhindre det onde, et begrenset menneske, en som tørster etter den hvilen som vil bære oss når alle krefter er brukt opp.

«Den som vil berge sitt liv skal miste det. Men den som mister sitt liv for min skyld, skal finne det.» sier Jesus. Han vet om våre grenser, og på samme tid: så langt utfordrer han oss til å gå! Dette er stedet han leder oss målbevisst fram imot – helt inn i den tillitens overgivelse vi både frykter og lengter etter.

Han går selv foran. I Getsemane kjemper Jesus i bønn inn mot den siste menneskelige grensen, den ubegripelige døden. Han ber om å få slippe, men i bønnen dras han helt inn til Guds hjerte. Han lar seg bære av tillitens nåde, og lar seg løfte helt fram til det punktet der evighetens lys brenner igjennom.

Gjestfrihet som teologisk nøkkel

20. april

kl. 9.00 - 15.30

Påmelding innen 4. april.

Pris (inkl. lunsj) kr 500,-

Velkommen til seminar
om nye kirkelige praksiser
i mangfoldssamfunnet.

Program og påmelding:
mf.no/gjestfrihet

MF KOM Kompetansesenter for
forskning, utvikling og
formidling i kirke og menighet

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn

MF VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Norwegian School of
Theology, Religion and Society

OSKEONSDAG

26. februar 2020

GT-tekst: Joel 2,12–13
Episteltekst: 1. Peters brev 3,18–4,2
Evangelium: Matteus 6,1–6.16–18
Forteljningstekst: 1 Mos 27,1–9
Liturgisk farge: Lilla

Eit overdådig måltid like før påske i fjor aktualiserte brått oskeonsdagens tekstar for meg. Familien vår var inviterte til ein etiopisk familie me kjenner. Vertskapet var muslimar. Saman med oss ved bordet sat også ein etiopisk-ortodoks familie. Dei tok del i måltidet, men åt ingenting. Dei var litt over midten på si åttevekersfaste og skulle ikkje ete noko før eit tilnærma vegansk måltid mot kvelden. Ingen gjorde noko nummer ut av det. Då desserten kom på bordet, skulle eg sjølv til å rygge litt. Eg følgde eigentleg heimesnekra måtehaldsreglar i fastetida, og iskrem og søtsaker var ikkje innanfor. To sekund tok det meg før eg takka ja likevel. Det ville vere litt tullete å lage oppstyr på grunn av noko eg hadde dikta i hop sjølv. Mi vesle og nokså konsekvensfrie justering av norsk middelklasseoverflod bleikna nemleg i møte med kristendomens strengaste fastereglar, muslimsk ramadan og folk som har erfart ein ting og to om å mangle mat. Eg kjende på det dei i religionsdialogen kallar heilag misunnig, eg skulle gjerne hatt noko så ordentleg som det dei andre hadde, i min eigen tradisjon. Så kva seier me eigentleg, når me byrjar på fasta i Den norske kyrkja?

Fast fjell

Preiketeksten er henta frå Bergpreika. Ikkje berre vert talen halden på eit fjell (Matt 5,1), orda vert også presenterte som fast fjell å byggje livet sitt på (Matt 7,24). Når regnet siler og elvane fløymer, skal huset til den som tuftar huset sitt på Jesu ord likevel verte ståande. Desse Jesus-orda handlar stort sett om kva ein skal gjere og, framfor alt, ikkje gjere. Nokre av desse orda handlar om å gje gåver, be og faste, og dei er preiketekst på oskeonsdag. Preiketeksten vert bunden saman med dei andre tekstane gjennom leitinga etter fast grunn i møte med kaoset i tilveret. Den gammaltestamentlege

leseteksten frå profeten Joel har også eit fløymande kaos innanfor horisonten. I fyrste og andre kapittel av boka vert eit veldig åtak skildra, det går litt over i kvarandre om det har hendt eller om det kan kome til å hende, om det er ein grashoppesverm som strøymer inn i landet, ein brann som går nådeløst over åsane eller om det er ein veldig hær som trengjer inn i byane. Berginga i møte med alt dette, seier profeten i leseteksten, er i alle tilfelle å vende om og med faste og klage søkje Herren. I utdraget frå 1 Peter finn me dåpen omtala som frelsa gjennom vatnet, slik Noah og familien hans vart berga gjennom syndfloda (3,20). Litt etter at lesinga frå 1 Peter sluttar, finn me eit framhald på syndflodsmetaforikken. Det syndige livet dei døypte vert kalla bort frå, vert omtala som ein «straum av utskeiingar» (4,4). Brevet er klårt på at dei døypte skal opp av vatnet og inn på turre landet. I alle tekstane eller i samanhengen dei står i, finst altså denne ideen om noko stort og kaotisk, gjerne i form av vatn, som trugar sjølve livet. Som mottrekk søkjer alle tekstane fast grunn, eit liv som er tufta på noko sunt og stabilt. Denne likskapen mellom dei tre tekstane kan fungere som utgangspunkt for preika på oskeonsdagen.

Kunsten å forme livet

Det kan med ein gong høyrest litt lite protestantisk ut. Det er lite frelse ved tru åleine i desse tekstane, men så er det heller ikkje slike spørsmål desse tekstane tek opp. Spørsmålet er korleis ein skal leve med og i denne trua. I Matteusevangeliet er det nesten det einaste spørsmålet. Læresveinane tek til å følgje etter Jesus tidleg i forteljninga, og etter det går Jesu undervisning på korleis dei skal halde fram å følgje etter. Paktsforholdet til Gud er utgangspunktet, og resten går ut derifrå. Slik er det også i preiketeksten denne dagen.

Spørsmålet er ikkje om ein skal faste, be eller gje gåver, spørsmålet er korleis ein skal gjere det. Matteus er tydeleg nok i slike spørsmål. Eg trur derimot at til dømes NT. Wright i *After You Believe: Why Christian Character Matters* (2010) og Stian Kilde Aarebrot i *Kunsten å forme livet – plastisk teologi* (2018) har rett i at mykje protestantisk teologi har mumla for mykje om desse temaa. Det kan vere gode grunnar til det, til dømes eit ynskje om å vektleggje at ein ikkje vert frelst gjennom prestasjonar eller ein sunn skepsis til moralisme og undertrykkjande forkynning. Samstundes er der ein etterspurnad etter rettleiing. Det er jo kosthaldsråd og sjølvhjelp og oppussingstips kvar ein snur seg, så om kyrkja meiner alvor med at ho er relevant for livet, så må ein jo kunne seie noko om kvardagsvala? Dersom ein ynskjer å seie at faste er ein god ting, vil det skape mykje frustrasjon om ein deretter er så ulen at ein ikkje seier noko om kvifor og korleis. Tekstane for dagen gjev hjelp til det.

Av heile ditt hjarte

Det fyrste ein kan gripe tak i, er det heilskaplege menneskesynet. «Vend om av heile dykkar hjarte», seier Joel. Ein kjenner att uttrykksmåten frå 5. Mosebok, mellom anna frå det som Jesus kallar det største bodet, om å elske Herren sin Gud av heile sitt hjarte (5 Mos 6,5; Mark 12,28–31 par.). Som elles er ikkje hjartet organet berre for emosjonar, men for alt det som mennesket er. For Joel er det heilt rimeleg at faste høyrer med i ei slik vending mot Gud. Sameleis er det i 1. Peter. Her er det i og for seg ikkje tale om faste, men om eit liv som svarer til dåpen. Dåpen er ikkje fyrst og fremst ei eingongshending her, men eit startpunkt for eit liv der ein har fått del i kreftene i Jesu oppstode. Det omfattar heile mennesket. Bergpreika har også dette heilskapsperspektivet på livet. Truleg ville ingen av dei som skreiv eller las desse tekstane dei fyrste åra forstått mykje av moderne dualisme og skilje mellom kropp og sjel og åndeleg og materielt. Når me les slike tekstar på oskeonsdagen, så bed dei oss tenkje gjennom slike skilje og sjå om me kan kome forbi dei.

Faste for fellesskapet

Særleg gjeld dette eit anna hovudpunkt frå dagens tekstar. Dei gjev oss rett og slett eit

innblikk i kva som er vitsen med å faste heller enn å gjere andre ting. Som eg nemnde, er bakteppet for Joel-teksten ein eller annan stor katastrofe som også innebar øydelagde avlingar. Det er rett og slett folk som akkurat har opplevd hungersnaud som vert kalla til å faste. Det høyrest paradoksalt ut. Samstundes er det noko med at den moderne, norske overfloda pregar perspektivet vårt. Bileta av fulle fryselager og konteinrar med grønnsaker som vert vraka på grunn av utsjånaden, gjer at koplinga mellom faste og solidaritet som finst og har funnest i dei fleste samfunn vert broten. Det verkar som det er meir enn nok til alle uansett. Er det derimot knapt med mat, er å faste og å dele mykje det same. Linken mellom faste og rettferd, som me finn i Jesaja 58 (som har ein del likskapar med Joel 2) og som me praktiserer kvart år med fasteaksjonen, er heilt konkret. Det visste mine etiopiske vertar, og det visste dei som høyrde Joel. Eit liknande fellesskapsperspektiv finst i 1 Peter. Livet i dåpen er i leseteksten vår ganske kvardagsleg. Les ein i tillegg litt før og litt etter, ser ein at det handlar om måtehald, å ferdast audmjukt og med gudsfrykt (3,16), ta vare på fellesskapet (4,7–11) og om å leve etter Guds vilje og ikkje menneskelege lyster (4,2). Ein kan på den eine sida kritisere den siste kontrasten. Det finst ein lang tradisjon med livsfientleg teologi som byggjer på tekstar som framstiller mennesket si lyst og begjær negativt. Ein treng ein teologi som også kan sjå det positive i mennesket sine drivkrefter. På den andre sida så er «lystene» i 1. Peter det som er øydeleggande, det som får folk til å forsyne seg med meir enn sin del og slik truge både rettferda og fellesskapet. Slik tenkte ein i antikken, og i vår tid syner den globale oppvarminga at det var mykje klokskap i det. Det er ikkje nok til alle, naturen set grenser for oss, og me må hente fram att det me har av ressursar til å seie noko om måtehald og å gje avkall. Som Stian Kilde Aarebrot stadig understrekar i boka si, er det vanskeleg å skilje dette målet i det store frå dei små handlingane i kvardagen. Faste er ein praksis som er god i seg sjølv, men han er også pedagogisk og stiller inn hjernen vår på at det faktisk er mogeleg å gje avkall og seie at nok er greitt nok også på eit politisk nivå.

Faste med integritet

Eit tredje hovudpunkt er det me finn i preiketeksten. Omsetjinga av avsnittet sin hovudtese i 6,1 er ikkje heldig. På gresk står det at ein ikkje skal gjere «rettferda dykkar» (tēn dikaosynēn hymōn) for auga på andre. Når NB11 omset «fromme gjerningar», kuttar ein både sambandet mellom gjerningane og rettferda som me såg nærare på i førre avsnittet, pluss at det vert vanskelegare å sjå korleis 6,1 relaterer til 5,20, der ein finn Jesu beinharde krav om ei større rettferd enn farisearane og dei skriftlærde. Det er den gjengen som er «hyklarane» gjennom heile kapittel 6. Den grundige lesaren har vidare sett at midtstykket i preiketeksten er teke ut. Frekt nok har tekstboka nappa sjølv Fadervåret ut av Matteus 6. Det som står att, er den same rekonstruerte teksten som ein kan finne i kommentarar av den gamle skulen. I avsnittet om gåver, bøn og faste i Bergpreika finst det nemleg ein treledda struktur, der alle ledda startar med «når de..», kritikk av korleis «hyklarane» gjer det, oppmoding om å praktisere i det løynde og til sist ein lovnad om at «Far din, som ser i det løynde, skal løna deg». I tillegg kjem altså Vår far som eit ledd B om bøn inni der, men det leddet avvik frå denne strukturen på så mange punkt, at hypotesen har vore at det er lagt til på eit seinare tidspunkt. Utgangspunktet er ein tekst som i prinsippet kunne vore undervist av kva som helst slags rabbi, ikkje berre Jesus. Så det me les oskeonsdagen, er altså eit pålegg om å følgje det som truleg faktisk var fariseisk praksis på Jesu tid, men å ikkje gjere det som (einskilde av) farisearane gjorde. I ein forkynningssamanheng er denne historiske bakgrunnen kanskje ikkje så viktig. Samstundes er det, med antisemittismen sitt spøkjelse luskande i krokane i både kyrkja og i bibelfaga, verd å minne om kva samanheng harde ord i evangelia høyrer til i, og at det ikkje ligg noko slags brot med eller avvising av jødedomen i skjellsorda i Matteus. Dessutan mistar me hovudpoenget om me latar som om tendensen til å pynte seg med gode gjerningar og gløyme kvifor ein eigentleg gjer dei er noko berre «dei andre» driv med. Kritikken må gjelde oss sjølve òg, men då er han eit godt tredje hovudpunkt frå oskeonsdagens tekstar.

Korleis vert så preika?

Di meir eg skriv om desse tekstane, di meir tenkjer eg at det ikkje held med ei preike på oskeonsdag. Skal ein snakke truverdig om faste, så må det nesten høyre noko praktisk til, gjerne noko ein kan invitere inn til. Om ein ikkje får stabla på beina gruppeopplegg og samlingar gjennom fasta eller noko, så har jo kyrkjelyden gjerne eitt eller anna. Kanskje det er dagen for å rekruttere gjevarar, eller for å invitere til friviljug innsats, kanskje på fasteaksjonen? Her er i alle fall eit ope rom, eit potensial for å snakke om tru i praksis på denne dagen.

SALMEFORSLAG FRÅ MFS SALMEKALENDER VÅREN 2020

utarbeidd av kantor Håvard Skaadel i Skjervøy menighet

400 Jeg råde vil alle Joel 2, 12-13
398 I dag er nådens tid 1 Pet 3,18-4,2
399 O Jesus Krist, jeg flyr til deg Matt 1, 1-6.16-18
676 Du åpner døren for ditt rikes komme
597 Jeg står for Gud som allting vet
678 Vi rekker våre hender frem
397 Nå bør ei synden mere

PER KRISTIAN H. SÆTRE
STIPENDIAT VED MF
PER.K.SATRE@MF.NO

1. SØNDAG I FASTETIDEN

1. mars 2020

Prekentekest: Matt 4,1-11

Lesetekster: 1 Mos 2,8-9;3,1-8/ Jak 1,12-16

Liturgisk farge: Fiolet

Til dagen

For første gang dette kalenderåret møter menigheten en fiolett søndag. Fargen som skal minne oss på forberedelse, oppgjør og sorg. Fastetiden er fire dager gammel – den er så vidt i gang. Den noe dempede gudstjenestefeiringen begynner, selv om noen vil ta til motmæle mot dette og si at søndag uansett er en feiring av oppstandelsen, og at fastetiden derfor ikke skal påvirke dette. Jeg hadde vært enig om vi hadde vært i en tradisjon hvor vi daglig feiret gudstjenester i menighetene våre. Når det blir ukentlig blir det viktig at også festdagen vår, søndagen, får et nedtonet preg som en påminnelse om ukene frem mot den store festen. Og i våre tekster møter vi et tema som tradisjonen har ført med seg som ett av de aller mest sentrale i fastetiden.

Til tekstene

Bibelsens første problem, premissleverandøren for alle videre problem, blir gitt oss i lesningen fra 1.Mosebok. Slangen frister kvinnen med frukten – og både hun og mannen spiser.

I lesningen fra Jakobs brev får vi en ny saligprisning presentert: *Salig er det mennesket som holder ut i fristelser*. Hele vår perikope for denne søndagen handler om å ikke bli ledet ut i fristelse.

Evangelieteksten bringer oss ut i ødemarken. Fristelse på fristelse blir han påført av djevelen, men Jesus stod imot. Til slutt forlot djevelen ham – og englene kom og tjente ham.

Til prekenen

Hvorfor fastetiden?

Kun avløst av Maria budskapsdag er det en lang tid som nå står foran oss med faste. I halvannen måned skal våre gudstjenester i all hovedsak feires mer dempet enn ellers.

Halleluja-versene blir færre eller fraværende, noen steder synges ikke Gloria – og vi kan spørre oss selv om hvorfor. Vi vet jo hvilket budskap som vi skal forkynne på Påskedag. Vi vet at oppstandelsen er like sann og tidløs i vår kirkes fastetid som ellers. Og dette er et fint tema, enten på Askeonsdag eller på denne første søndagen i fastetiden; hvorfor har vi fasten? At vi som kirke kan tematisere viktigheten av å stoppe opp og bringe refleksjon i våre egne liv, av bønn, av vår rolle som skapte – det byr fastetiden på til gangs. På veien mot korset, på veien mot oppstandelsen, på livsveiene våre mellom det vonde og det fantastiske. Dette er en gave vi må ta godt vare på!

Den lille fristelsen

Det hersker ingen tvil om at fristelser er det gjennomgående temaet for våre tre tekster denne søndagen. Og inn mot fastetiden er min umiddelbare assosiasjon spørsmålet som jeg begynte å få det første året jeg var teologistudent i fastetiden; *Hva faster du fra?* Og jeg lærte fort at fastetiden gjerne ble brukt til å velge bort et gode i livet sitt. Det være seg sjokolade, kaffe, kjøtt, alkohol, tobakk, brus – hva enn du brukte som nytelsesmiddel som du ville forsøke å holde deg unna. Og at ditt savn etter det skulle være en påminnelse om ettertanke – både i møte med ditt forhold til Gud og ditt forhold til skaperverket som en del av det. Så langt, så vel. Virkelig vel. Min motforestilling meldte seg et par uker ut i fastetiden da neste spørsmål kom; *Ja, hvordan går det med fastingen? Har du sprukket ennå?* Og plutselig var det ikke bare lenger en fin fromhetsøvelse – det var en liten konkurranse i å motstå fristelser. Å utholde goder for å vise at man klarer det. Askesen ble da noe som vendte utover – og det ble vanskelig å skjønne hensikten med å faste.

Kanskje er dette i overkant puritansk. Å si at fasten ikke skal snakkes om. At fasten er så til de grader innadvendt. Og ja, det finnes mange nyanser. Men det et slikt spørsmål fikk frem i meg var et annet spørsmål; hva er det som er grunnen til at vi faster? Er det for å stå imot fristelser? Og hva er i så tilfelle vår fremste fristelse? Er det sjokolade, kaffe, kjøtt, alkohol, tobakk, brus – eller er fristelser et langt større ord enn som så?

Den virkelige fristelsen

Vi kan se i tekstene våre: Fristelsen er utgangspunktet for våre utfordringer. Det var ene og alene fristelsen som brakte oss ut av Eden. Det var ikke ønsket om mat, men ønsket om kunnskap og makt som gjorde at frukten ble spist. Og det er et svært godt bilde på hva fristelser har ført med seg i vår historie. Det finnes fristelser som har ødelagt eller fratatt andre menneskers livet. Fristelsen etter makt, etter penger, etter eget begjær. Fordi ønsket om noe ble større enn menneskelivets verdighet. Og de fristelsene, de er de presserende, de reelle fristelsene vi bør fokusere på. Et indre fromhetsliv er vel og bra, men hjelper lite i møte med en gudeskapt verden hvor fristelser hos noen ødelegger andres liv.

En annen dimensjon ved fristelser er de fristelsene vi blir utsatt for uten å tenke over at de er der. At vi som et kollektiv kommer i fristelse er den største utfordringen. Og det kan være så mangt: Vi er omgitt av tilbud på

flyreiser, på klær som er så billige at tanken på hva en arbeider får i lønn for å lage dem helst er noe vi ikke vil tenke på, det er akseptert kutyme å ikke svare når en tigger spør om hjelp – og så mange andre eksempler kan nevnes. Menneskeskapt urettferdighet og ulykke i vår verden er en følge av fristelse. Dette er den virkelige fristelsen.

Salmeforslag

117 Se, vi går opp til Jerusalem – Fastetidens ekvivalent til Deilig er jorden i julen. En slitesterk tekst hvor vi også går veien til lidelsen, men alltid omsluttet av Guds nåde.

676 Du åpner døren for ditt rikes komme – Svein Ellingsen og Trond Kverno gir oss her en salme som handler om de mulighetene Gud gir oss, og hvordan vi så ofte går en annen vei: Kan troen brenne i vår blinde fjernhet fra den som lider utenfor vår dør?

899 Jeg tror på jordens forvandling – Å tematisere fristelse er å peke på det vanskelige i vår verden. Å utfordre oss på å stå stødig i vår virkelighet, å ikke flykte, men samtidig håpe og tro på den totale rettferdighet og gjenopprettelse.

.....
ESPEN DAHLGREN DOKSRØD,
KAPELLAN I SVERRESBORG MENIGHET
 ESPENDD@GMAIL.COM

2. SØNDAG I FASTE

8. mars 2020

Prekentekest Matt. 15, 21-28
 Lesetekster 1. Mos 32, 24-30 Jak. 1, 2-8
 Fortellertekst 1. Mos 39,1-23
 Liturgisk farge: Fiolet

Modig tro midt i hjelpeløshet

Denne fastesøndagen faller i år sammen med markeringen av den internasjonale kvinne-dagen. Vi får høre om en kvinnes modige og sta tro i møte med Jesus. Hun gir bare ikke opp å kjempe for datteren sin. I tro og tillit ber hun Jesus om å hjelpe henne. På 8. mars kan den kanaaneiske kvinnen også være en representant for en av de mange kvinner som har kjempet for å bli hørt og tatt på alvor gjennom historien. Vi som lever nå er deres døtre og sønner som nyter godt av det våre formødre har gjort for oss. Det har krevd mye tro, mot og stahet for å komme dit vi er i dag, både i kirke og samfunn i vår del av verden. For meg er denne kvinnen en inspirasjon i det å ikke gi opp håpet, selv om en møter motgang og ikke blir tatt på alvor i første omgang. Det nytter å kjempe for det man tror på, og det nytter å tro midt i håpløshet.

Jeg har også alltid elsket fortellingen om Jakob som sloss med Gud. Han gir seg heller ikke, og sier til Gud "jeg slipper deg ikke før du velsigner meg." Og Gud gjorde det etter at Jakob hadde kjempet hele natten. Den første gangen den kanaaneiske kvinnen ber om hjelp svarer ikke en gang Jesus henne. Da forsetter hun å rope, slik at disiplene synes det er pinlig eller slitsomt, i alle fall ber de Jesus om å bli kvitt henne. Enda engang ber hun Jesus om å hjelpe henne, denne gangen på kne foran ham. Jesus svarer henne denne gangen, men ikke med det svaret hun vil ha. Vi kan andre oss over svaret. Men kvinnen gir ikke opp med det, hun argumenterer tilbake igjen, hva med smulene? Og hun får det til slutt som hun vil, datteren blir frisk og Jesus sier til henne, «din tro er stor.» Tro er å aldri gi opp håpet.

Noen ord om prekentekest

Jesus drar i vår tekst til Tyrus og Sidon-området. Disse to byene var de fremste byene i Fønikia ved kysten, og hadde vært ledende sjøfartsbyer under Davids og Salomos tid. Her er det han møter en kanaaneisk kvinne som ber

for datteren sin, som er plaget av en ond ånd. Ifølge Markus var kvinnen av syrisk-fønikisk ætt og snakket gresk. Kvinnen må ha kjent til jødernes Messiasforventninger i og med at hun tiltaler Jesus som Davids sønn. Hun ber om hjelp for sitt barn, men blir møtt med taushet. På mange måter kan vi se frelseshistorien utfolde seg i denne fortellingen. Jesus var kommet til sitt eget folk først, jødene. I forhold til andre folkeslag var det taushet. Det var i jødernes skrifter folket hadde fått vite om den lovede Messias som skulle komme, og det var derfor de som hadde forutsetninger for å kunne forstå hvem han var. Men så handler det åpenbart ikke om bare å forstå, men om å tro, slik Jesus gir kvinnen rett i til slutt. Tror du, så tror du, enten du er jøde eller fra et annet folkeslag. Ennå var ikke tiden inne for å utvide Jesu misjon til også å omfatte alle folkeslag, slik vi så tydelig får det forkynt i slutten av evangeliet i Matt 28. Derfor var Jesus taus her, og tro mot sitt misjonsoppdrags første fase. Disiplene mente åpenbart at hun var veldig plagsom og at noe måtte gjøres for å bli kvitt henne. Men Jesus lar seg bevege som så mange andre ganger, av mennesker han møter og av tro. Det må jo ha vært spesielt for Jesus å oppleve å finne tro på steder der det minst var å vente, og så slik vi alle vet, slett ikke finne tro der en skulle forventet det. Smulene er jo der for de som vil plukke dem opp, de er jo allerede falt på gulvet. Kvinnen er på gulvet på sine kne til slutt og ber, og hun blir bønnhørt og frelseshistorien for alle folkeslag rykker et skritt nærmere.

Preken i tro og sårbarhet

Hver gang jeg har hørt denne teksten har den gjort meg opprørt. Det gjør vondt i hjertet å høre om hvordan den kanaaneiske kvinnen blir behandlet. Selv nå når jeg vet noe om bakgrunnen for hvorfor Jesus er så avisende, er det vanskelig å være vitne til. Jeg tror kanskje jeg ikke er alene om å ha det slik. Det

Unge lovende

«La ingen forakte deg fordi du er ung» (1.Tim 4,12)

En fagkonferanse i ungdom, kultur og tro
14. - 16. oktober 2020 på MF i Oslo

(inkluderer Trosopplæringskonferansen 14. oktober)
 Følg med på mf.no/UKT2020 for mer informasjon!

**VITENSKAPELIG
HØYSKOLE**
Norwegian School of
Theology, Religion and Society

DEN NORSKE KIRKE
Kirkerådet

**KFUK
KFUM**

acta Næringsmiddelindustrien

nmsu

NKF
Norske Kristelige Folkehøgskolelag

kan derfor være et godt sted å starte prekenen. Den berører oss og vekker følelser enten vi vil eller ikke, men enn sikkert på forskjellig vis. Det er også noe fint med å bli opprørt over at andre blir oversett, overhørt og behandlet dårlig. Et aspekt som kan være viktig å ta inn i den sammenheng er også hvem det er vi ikke ser, hører og behandler dårlig, uten at vi blir særlig opprørt av den grunn. Hvordan forholder vi oss til menneskers rop i vår tid? Den spenningen har vi godt av å kjenne litt på og la oss utfordre av, slik Jesus ble nødt til. Det er da den Jesus vi har lært å kjenne trer fram, som nettopp lar seg bevege til handling, selv om det ikke var en del av den opprinnelige planen på det tidspunktet. Men som har evne til å se forbi regelverk og planer og se det enkelte menneske, se tro og håp. Det er kanskje den aller sterkeste delen av denne fortellingen, og der hvor den nye pakt blir enda tydeligere.

Guds frelsesplan hadde en viktig strategi i å gå til jødene først, for ellers ville han miste dem. Det var de som hadde hørt løftene, og dermed kunne kjenne han igjen. I møte med den kanaaneiske kvinnen tar Jesus en stor risiko ved å sette denne planen til side og høre kvinnens rop. Et plagsomt rop fra et menneske som nettopp så hvem Jesus var, og nektet å vente på at planen skulle utvikle seg videre i henhold til «boka». Jesus hører, ser og handler, og Guds frelsesplan for alle folkeslag begynner å utfolde seg i dette møtet noe på forskudd. Vi får vite at tro er tro, og det bærer uansett hvor og når og fra hvem. Det hjelper å be og rope til Gud, midt i hjelpeløshet og fortvilelse. Gud hører oss, selv om svarene ikke alltid er slik vi hadde sett for oss. Vi får denne søndagen en invitasjon til å bruke tid på temaet tro og bønn i prekenen. Det er viktig – for gang på gang utfordres vi som mennesker på dette. Hva med å dele av våre egne erfaringer i livet av både tillit og sårbarhet i møte med disse temaene. Da åpner vi også opp for andres. Her kan Jakobsteksten som ber oss om å tro uten å tvile tas inn, for den bør kanskje ikke leses helt uten å bli kommentert. Den kan lett vekke motløshet. Den kanaaneiske kvinnen er sta, viser utholdenhet og tillit til Gud. Det underliggende også i Jakobsteksten er at Gud forteller oss at vi kan stole på han, vi trenger ikke tvile på at han er der, og dermed kjenne

oss trygge. Gud er der til og med når vi føler at vi utkjemper en kamp med Gud selv, slik Jakob gjorde. Jakob hadde også en sta og tillitsfull tro, for selv om han utkjempet en kamp der han hadde krefter til å vinne slik det står i teksten, så var det viktigste for han Guds velsignelse. «Jeg slipper deg ikke før du velsigner meg.» Jeg gir meg ikke før du har hørt meg og gitt meg et svar, sa den kanaaneiske kvinnen, og jeg kan nøye meg med smulene av velsignelse, for de er det også kraft i. Det er tillitsfull tro.

Det har i tiden etter jul blitt satt mer fokus på å søke hjelp når vi kjenner oss hjelpeløse og i møte med det mørke i livet. Når vi opplever at vi ikke har det bra, rår over omstendighetene eller det som skjer, verken med oss selv eller våre nærmeste. Da kjenner vi også på livets sårbarhet midt i materiell trygghet. Krisetelefoner har hatt stor pågang fra mennesker som trenger hjelp. Hvordan holde fast i håpet også midt i håpløshet slik den kanaaneiske kvinnen gjorde? Hvordan kan tro også være en ressurs for oss i møte med den mørke håpløsheten? La oss snakke sant om livet og la oss forkynde en Gud som ser, hører og handler og utfordrer oss til å være der for hverandre. Gud hører og ser også gjennom mennesker som deg og meg! La oss skape rom for det som er, og gå hverandre i møte i tro og tillit og med Guds velsignelse.

SALMER Å PLUKKE FRA

409 I dine hender Fader blid
437 Her er jeg, Herre
440 Kom, kom og hør
448 Midt i alt det meningsløse
449 Som et barn
454 Herre, gjør det stille
460 Bortom tid og rom
482 Deg å få skode
489 Blott en dag
498 Du omgir meg
631 Det er makt i de foldede hender

.....
HILDE BARSNES
SELVSTENDIG NÆRINGSDRIVENDE
HILDE.BARSNES@GMAIL.COM
.....

3. SØNDAG I FASTETIDEN

15. mars 2020

Evangelietekst: Luk 11,14-28
Lesetekster: 1 Sam 18,6-14 og Ef 5,1-2.8-11
Liturgisk farge: Fiolet

Kampen om oppmerksomhet og kampen mot det onde

Den tredje fastesøndagen kalles «oculi» – øynene. Dette latinske tilnavnet er hentet fra Sal 25,15: «Mine øyne er alltid vendt mot Herren, for han drar mine føtter ut av garnet.» Skriftstedet rommer to fokuspunkter for dagen. For det første kampen om oppmerksomhet, og for det andre kampen mot det onde.

Oppmerksomhet er en begrenset ressurs i vår tid. Konsentrasjon er blitt en kunst. Vi går på kurs for å lære mindfulness og oppmerksomt nærvær. Gjennom media, sosiale som asosiale, eksponeres vi for en mengde inntrykk og impulser. Vi lever i et informasjonsamfunn. I grunnskolen er nettvett et eget tema. Der handler digital kompetanse om å sortere kilden fra hveten i informasjonsvrimmelen. Slik begynner barn å lære seg kildekritikk gjennom å filtrere og skjelle viktig fra uviktig. Denne kulturelle utviklingen reiser en rekke spørsmål om tillit: Hvilke medier er pålitelige? Hvem er til å stole på? Finnes det skjulte agendaer? På hvilket faktagrunnlag tas avgjørelser når informasjonen er selektiv? Hva er «fake news» eller «alternative fakta»? Salmisten lærer oss noe viktig om oppmerksomhet. Ja, han er et forbilde for alle troende gjennom å ha Gud sentralt i blikkfeltet. For å se klart, må vi fokusere. På latin betyr focus ildsted. Ildstedet er samlingssted, plassen som gir varme, men også lys. Et klart fokus lyser opp resten av rommet. Mange kjemper om å få vår oppmerksomhet. Denne kampen utsettes vi for daglig. Det betyr også at vi selv må kjempe for å styre vår egen oppmerksomhet. Et klart fokus går på bekostning av noe annet. Oppmerksomhet er noe som koster. På engelsk sier man *pay attention*.

For det andre rommer denne fastesøndagen

i tillegg et kampmotiv på et helt annet vis: Det finnes noen som kjemper *for oss* og *mot* det onde. Sitatet fra Salmenes bok om Gud som «drar mine føtter ut av garnet» bærer bud om befrielse og redning. Det uttrykker bibeltekstene unison. Tekstrekene for den tredje fastesøndagen har rikholdige referanser til onde ånder, eksorsismer, Anklageren, ondskapens åndehær og Satan. I første tekststykke hører vi først fra 1. Sam om en misunnelig kong Saul som i sin sjalusi forsøker å drepe David. Det forklares med at en ond ånd kom over han. Det uttrykker tanken om at ytre krefter, også personifiserte makter, påvirker mennesker, deres valg og handlinger. Var det noen som sa influenser?

Den andre leseteksten er Ef 5 som oppfordrer oss å ha Gud som forbilde: «En gang var dere selv mørke, men nå – i Herren – er dere lys. Lev da som lysets barn!» Tekstavsnittet ble opprinnelig brukt i tilknytning til dåp hvor dåpskandidater kunne frasi seg sin hedenske fortid og ta nytt navn. Dåpen er en kontekst for en ny fødsel og identitet. Derfor er dåpen også stedet for både forsakelse og trosbekjennelse. Historisk sett har dåpsliturgien inneholdt et eksorsismeledd. Det ble fjernet i liturgien her i Danmark-Norge i 1783¹. Nylig har Den norske kirke utarbeidet en *Velsignelse for hus og hjem*². Denne liturgien kan brukes ved innflytting eller annen anledning, og i «hus der man opplever uro, utrygghet eller hendelser som er vanskelig å forklare». I deler av landet er det folkereligøse tradisjoner hvor prest blir tilkalt for «lesing» i hus med uro. Det er svært få år siden TVNorge-programmet Ådenes makt tangerte et seertall på 500 000 om søndagskveldene. Det er mange som mener det er mye mellom himmel og jord som ikke kan forklares. Virkeligheten er mer enn det synlige

og materielle. I den nikenske trosbekjennelse brukes formuleringen om at Gud «har skapt alt synlig og usynlig.»

For de fleste predikanter er den tredje fastesøndagen en krevende dag. Det er lite fristende å gi seg i kast med temaet åndsmakter. Innledningen så langt viser at dette likevel er et tema både historisk og kulturelt i vårt eget land, og ikke minst i de bibelske tekstene. Denne siden av religiøst liv er ikke noe nytt, men et gammelt fenomen som kommer i nye former i vår tid. I stedet for å gå minste motstands vei som fører utenom det hele, bør vi spørre oss selv hvordan vi forkynner Kristus i og omgitt av disse tekstene. Han tar et aktivt initiativ i kampen mot det onde. Kristi seier over ondskap og ødeleggelse er et viktig budskap.

Ved Guds finger - anklage og forsvar

Innledningsvis fastslår Lukas nøkternt i det som er prekanteksten, med paralleller i Mark 3,22-27 og Matt 12,22-32, at Jesus hadde drevet ut en ond ånd. Deretter vektlegger Lukas folkets reaksjon framfor eksorsismen i seg selv. Mens folkemengden positivt «undret seg» over det som var skjedd, var det noen som anklaget Jesus for å stå i ledtog med den onde. De spurte ved hvilken kraft Jesus gjorde slike undere. Spørsmålet er grunnleggende fordi det reiser kritikk av Jesu myndighet og autoritet. Det spørres om hvem Jesus representerer – i hvem sitt navn gjør han undre? Hvem er han, egentlig?

Lukas gjengir så en lengre forsvarstale som er Jesu svar på anklagene. Her avviser Jesus anklagen som ulogisk – skulle han ved hjelp av Den onde drive ut det onde? Jesus poengterer at Guds rike er kommet: «Hvis jeg kaster ut demoner ved Guds finger, har Guds rike kommet til dere» (Luk 11,20). Uttrykket Guds finger (δακτύλῳ Θεοῦ) er hentet fra 2 Mos 8,19. Der brukes det av faraos spåmann om de ti landeplagene i Egypt. Med andre ord om hedninger som erkjenner Guds undere og makt. Disse undrene utløste exodus, utgangen av et firehundreårig slaveri. Det er dette som er Jesu tolkning av eksorsismen. Den gir frihet og sprenge lenker. Metaforen Guds finger indikerer at Gud med liten anstrengelse gjør store ting. Fortolkningsrammen gav tydelige assosiasjoner for tilhørerne. Referansen inneholder også

implisitt et kritisk spørsmål tilbake til anklagerne: Når til og med avgudsdyrkere innså at det er Gud som bevirker undere, hvorfor gjør ikke vitnene til dette underet det samme?

Videre inntar Jesus i forsvarstalen en kompromissløs holdning (Luk 11,23): «Den som ikke er med meg, er mot meg. Og den som ikke samler med meg, han sprer.» Verset synes å ha en oppsummerende funksjon for forsvarstalen så langt. Verbene samle (συνάγω) og spre (σκορπίζω) er hentet fra landbruket. Det brukes flere steder om hyrden som samler eller sprer sauene (Esek 24,5, sak 13,7 og Matt 26,2), samt om arbeidere som i innhøstningen samler inn kornet (Matt 3,12). Kampen mellom Herren og hans salvede på den ene siden og Satan og onde ånder på den andre siden, fremstilles i evangelieteksten som et enten-eller. Det finnes ingen nøytral posisjon her. Jesu forsvarstale inneholder dermed også en utfordring om å velge side. Det teologiske poenget er at Gud er bare god og at Jesus gjør Guds gjerninger.

Jesus gjenoppretter

Denne teksten uttrykker et verdensbilde som forutsetter kunnskap og kulturell forståelse som vår vestlige samtid ikke har. Derfor er det ingen enkel øvelse å henge med på Jesu lange utgreiing. Forsvarstalen reflekterer datidens demonologi som et ondskapens regime eller en parallellvirkelighet til Guds rike. Man forestilte seg det onde organisert med hierarki, herskere og tjenere som en egen ordning. Ifølge de synoptiske evangeliene kjemper Jesus mot Satans tjenere som utgjør motsatsen til Guds rike. Synoptikerne beskriver åndene som onde. Disse åndene viser fornuft, kunnskap, vilje, taler, men er usynlige for mennesker. 2 Pet 2,4 omtaler dem som opprinnelig gode engler, men som har fulgt egen vilje i stedet for skaperens. Åndene har innflytelse over mennesker. Sykdommer og svakheter kan skyldes deres påvirkning ifølge Luk 13,11.16, Matt 17,15 og Matt 9,32.

Allerede i begynnelsen av sin offentlige gjerning seiret Jesus over den onde (Matt 4,11). Videre var korsdøden og oppstandelsen en endelig seier siden maktene og myndighetene ble avvæpnet (Kol 2,15). Det nye testamente gir samlet et vitnesbyrd om at troen på Jesus

gir mennesker kraft til å seire i kampen mot det onde (Matt 17,19). Dagens prekantekst viser sammen med resten av Det nye testamente at forholdet mellom Gud og den onde slett ikke er symmetrisk. De er overhode ikke to likestilte eller jevnsterke makter. Jesus beseirer det onde ved Guds finger.

Degodeprekenpoengen til evangelieteksten er det Jesus selv som formulerer i sin tale. Så langt forkynner evangelieteksten at Jesus er i ferd med å gjenopprette en ødelagt verden. Han bringer Gud nær. Jesus har fullmakt fra den gode Gud. Når det stilles kritiske spørsmål og anklager rettes mot ham, svarer Jesus at det finnes ingen nøytral posisjon. Kirken har tatt konsekvensen av dette i liturgien hvor det gjenspeiles i forsakelsen og trosbekjennelsen. Den erkjennelsen skal naturlig nok bære frukt i kirkens praksiser og de troendes liv i verden.

En utfordrende saligprisning

Samtidig som evangeliet peker på Kristus og drar våre øyne og oppmerksomhet mot ham, kan vi ikke helt overse de utfordringene som rekket oss. Det å høre og ta vare på Guds ord, gis som en utfordring, også til oss. Etter Jesu forsvarstale, tar beretningen en noe uventet vending i form av en saligprisning (Luk 11,28). En kvinne roper: «Salig (μακάριοι) er det morsliv som bar deg, og brystene som du diet.» Jesus tar utgangspunkt i denne spontane ytringen, men videreutvikler den: «Si heller: Salige er de som hører Guds ord og tar vare på det.» Fra andre steder i Det nye testamente vet vi at det ikke er nok å bare høre Ordet. Gud forventer mer. Jesus krever at menneskene skal handle deretter. Her bruker han ordet φυλάσσετε som oversettes med å vokte. Det har et semantisk innhold som strekker seg noe videre enn betydningen å vokte, ivareta og beskytte. Det rommer nemlig å overholde, observere og holde et våkent øye med - eksempelvis slik hyrdene passet sauene sine julenatt (Luk 2,8). Det brukes også om kontinuerlig militær våkenhet og om personlig å være på vakt fordi noe viktig står på spill.

Avslutning

Den tredje fastesøndagen handler om Guds finger og våre øyne. Om kampen om vår oppmerksomhet og kampen mot det onde. Også i denne sammenheng låner Svein Ellingsen oss ord å be med (Salmeboken 448, vers 2 og 3):

*Kom vårt sprenge liv i møte!
La oss i vår trengsel merke:
Under alle dyp er Du!
La oss gripe dine løfter:
Ingen makt skal kunne skille
oss fra Kjærlighetens allmakt.*

*Selv om ubesvarte hvorfor
stadig dirrer i vårt hjerte,
ber vi, Herre: Gi oss tro,
tro på deg som kjemper med oss
fylt av kjærlighet, i nærkamp
mot det ondes makt i verden.*

Salmer

117 Se, vi går opp til Jerusalem
113 Ingen vinner frem til den evige ro
120 Du er Guds Sønn, den sterke
108 Vår Gud han er så fast en borg
980 Litani
422 Jesus, det eneste
409 I dine hender, Fader blid

STEPHEN SIRRIS, FØRSTEAMANUENSIS,
VID VITENSKAPELIGE HØGSKOLE
STEPHEN.SIRRIS@VID.NO

¹ Se s. 109 i Fæhn, H. 1994. Gudstjenestelivet i Den norske kirke. Fra reformasjonstiden til våre dager. Oslo: Universitetsforlaget.

² https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/kr_53_1_12_liturgien.pdf

MARIA

BODSKAPSDAG

22. mars 2020

Lesetekst: Jesaja 7, 10-14 og Gal 4, 4-7
Preiketekst: Lukas 1, 26-38
Liturgisk farge: Kvit

Til teksta

Maria bodskapsdag kjem som eit kvileskjær i fastetida. Rett før påsketida då vi skal feire lyset og livet, kjem festdagen til minne om at det er 9 månader til jul og at eit nytt liv er på gang under Maria sitt hjarte. Dette året med engelen Gabriel sitt bod om barn og profetiar knytt til Barnet. Møtet mellom engelen og Maria, også kalla «Bebudelsen», er det laga utallege kunstverk av. Møtet mellom dei to har vore gjenstand for heftige teologiske diskusjonar om tydinga v jomfrufødsel og kva det betyr å vere gudfødgerske.

Engelen Gabriel fortel om barnet som Guds son, der krafta frå den heilage Ande unnfanger og skaper livet. Difor vert barnet heilag, annleis og skilt frå andre barn. Dette vedkjenner vi som kyrkje i truvedkjenninga kvar søndag. Han skal bere eit vanleg namn, men ha uvanlege løfter knytt til seg. Han skal vere stor, ha Davids trone og vere konge over Jakobs hus. Messiasprofetiane er tydelege, og kan hende var dei tydelege for Maria også. Ho svarer i alle fall med bekreftande formuleringar om å vere Herrens tenestekvinne. Lesetekstane frå Jesaja løfter fram barnet som teikn for Davids hus, der barnet sitt hebraiske namn skal vere Immanuel som tyder « Gud med oss». Galaterbrevsteksta fortel om Barnet som kom i tida og fylte tida for å sette menneske fri frå lova og gje oss barnekår. Barnet skal gjere alle til Guds barn, arvingar og innsett av Gud.

Barn og forventning

Til barn er det ofte knytt forventingar. I alle fall til barn som er planlagt og ønska. Men barn kjem ikkje alltid som ønska eller planlagt. I dette høvet er det ingen grunn til å tru at Maria har ønske om å bli mor. Frå vår synsstad 2000 år etterpå er det lett å la seg begeistre og sjå teksta gjennom tusenårig kyrkjeleg tradisjonen og syngje høgt og lovprisande med Maria. Men vert vi litt lenger i sjølve teksta er det ikkje

vanskeleg å sjå den himmelhøge kontrasten mellom tenåringsjenta og engelen Gabriel sitt livsomveltande besøk med melding om barn med tilhøyrande Messiasprofetiar. Kva fekk eigentleg Maria med seg av den skilsettande opplevinga? Klarte verkeleg tenåringen svare så fromt som Bibelen fortel? Overraske av nåden og nærværet. Det står lite om reaksjonen, og vi kan berre undre oss over kva Maria grunna på i sitt hjarte.

Å binde saman

Kyrkja har undra seg over, og beundra Maria i generasjonar. Ho vert den fremste av menneska og den fremste av kvinner. Ho som var gravid utanfor ekteskapet, og levde både sårbar og risikofyllt. Fyrst som trulova med Josef, som gudfødgerske i fattigdom og eit liv som flyktning. Så følgde dagar med kvardagsliv og familie med fleire barnefødsler. Så taler ho sonen til rette og fylgjer sin fyrstefødde til døden i Jerusalem. Ho held sin døde son i armane og steller han for grava. Og så får ho møte han levande igjen etter oppstoda.

Maria si livshistorie vert ofte fortalt av andre. Som ein skugge følger vi livet hennar i randsona av dei store frelseshistoriske hendingane. Maria trer likevel tydeleg fram. Så tydeleg trer ho fram, at kyrkja alltid har vore forvirra over kva vi skal gjere med henne. Ho bind jord saman med himmel, og erfarer det menneskelege og det guddommelege. Ho bær inkarasjonen i sin kropp. Ho tronar som førebilete i teneste. Og det velsigna barnet slit livet hennar i stykker når ho som sørgande mor held kroppen til Barnet som dødskeftene har tatt. Midt mellom himmel og jord er ein liten tenåring som skal bli mor. Gud rører og skaper midt mellom himmel og jord. Midt mellom jul og påske. Midt mellom menneske rører og skaper Gud nytt liv.

Til preika denne dagen er der mange innsteg. Tre vegar inn kan kanskje opne teksta

til vår tids erfaringar: Morsbilder, songen og berøringa.

Morsbilder

Maria er ofte knytt til morsbilder. Kan hende er det bra å trekke Maria litt bort frå idealbilder og prøve sjå hennar livshistorie. For ho var også eit menneske som oss. Morsbilder er ofte mest prega av våre egne mødre. Dei kan vere gode og trygge bilete, men også vanskelege og uføreseielege. Ikkje alle morserfaringar er gode, bærande og skapande for eit barn. Morsbilder er også prega av kulturen vi veks opp i. Ideal for å vere ei god mor er langt meir enn å sette born til livet. Morsbilder og kjønnsroller er viktige livs- og trustema. Dei seinare åra har det vorte rette søkelys på korleis morsbilder og våre Gudsbilder heng saman. Det er ikkje berre farsbilder som dannar grunnlag for korleis vi knyter oss til Gud. Korleis vi knyter oss til den fyrste omsorgspersonen, gjev grunnlag for korleis vi knyter oss til Gud og til andre menneske.

Songen

Her eg tenestegjer er det knapt nokon song som vekker så sterke kjensler som « Den fyrste song» av Per Sivle. Songen er vår Mariavise; songen ved vogga som fekk gråten til å stogge, om den fyrste nærleiken som lever i generasjonar som glede og sakk. Songen fortel om ein song som heilar. Songen uttrykker omsorg, knyt oss til kvarandre og gjev oss eit språk for liv og tru. Trua sine songar har endra seg gjennom alle tider, og mange av dei står i Bibelen som Davids og Mijams lovsongar. Også Maria bryt etter kvart ut i song: Mi sjel, høglovar Herren, og mi ånd frydar seg i Gud, min frelsar. For han har sett til si tenestekvinne i hennar fattigdom. Luk 1: 46 ff

Marias lovsong møter «Den fyrste song eg høyra fekk» og bygger ei tolkingsbru. I slekt etter slekt syng vi trua sine songar, og slik gjev vi noko viktig vidare. Frå vogge til grav. Fordi at alt liv treng eit gjensvar.

Berøringa

Engelen gjer noko så uendeleg fint. Han bekreftar Maria som menneske. Ho har funne nåde hos Gud. Kanskje heilt utan å spør om det. Så fortel han bodskapen. Så gjer engelen noko som er det finaste i heile teksta. I møte med den overraskande nåden, dei store

forventingane for Barnet og den skræmmande livsoppgåva, - så leier Gabriel henne til ein relasjon. Han forlet henne ikkje i eit vakuum for å greie seg sjølv. Han peikar til ein anna medmenneske.

Alt liv treng eit gjensvar. Maria fekk eit gjensvar i Elisabet. Og vi kan lese vidare korleis ho tok varmt imot henne. Fylt av Anden si kraft med kjærleik, ein stor open favn og lovprising. Sjølv barnet i Elisabeths mage sparka som gjensvar.

Alt liv treng eit gjensvar: Maria viser denne sårbarheita som bur hjå oss alle. Vi er oppdratt til å tenke at vi skal klare oss sjølv, å vere sjølvstendige og autentiske, - men når vi trer fram med oss sjølv, som autentiske og sårbare - så er vi alle avhengig av eit gjensvar. Vi treng å bli tatt imot, bekrefta og sett - for å kjenne at vi er ønska og høyrt til.

Dette starter tidleg under mors hjarte. Babyar overlever ikkje dersom dei ikkje får gjensvar i form av omsorg, blir vist kjærleik, berøring og varme. Når born får eit godt gjensvar kan dei utvikle seg trygt, tileigne seg kunnskap og lære å knytte seg til menneske og til Gud.

Og det er aldri for seint å finne nye bærande bilder, songar og relasjonar som gjensvar på livet og trua. Det vert boren under hjartet. Livet som spirer fram.

SALMEFORSLAG FRÅ MFS SALMEKALENDER VÅREN 2020

Utarbeidd av kontor Håvard Skaadel
i Skjervøy menighet

130 Alle kilder bryter frem i lovsang

Jes 7, 10-14

124 Maria hun er en jomfru ren Gal 4, 4-7

126 Frå englemunn dei sæle orda fell

Luk 1, 26-38

125 Guds folk sin konge skal kveda

129 Lovsangen toner og jorden får høre

678 Vi rekker våre hender frem

131 Vi synger med Maria

MARGIT LOVISE HOLTE
SOKNEPREST I ULSTEIN
MH227@KYRKJA.NO

4. SØNDAG I FASTETIDEN

29. mars 2020

Prekentekest: Joh 11,45-53
Lesetekster: 1 Mos 22,1-14 og Hebr. 4,14-16
Liturgisk farge: Fiolet

Til Isak

Fasten er snart slutt. Tidligere var det fokus på dette denne dagen, at man skulle få glede seg over halvgått fastetid. Fastetidens «kamppreg» trer til side for konsentrasjon om den åndelige føde som gir næring og styrke til fortsatt kamp.

Vi møter en lesetekst fra Genesis som vanskelig kan stå uimotsagt. Eller tydeligere; en tungt loddet tekst som dette, bør gis rom for refleksjon i selve prekenen. Personlig har jeg bildet av Abraham med løftet kniv på tinningen. En gutt ligger på en haug med ved. Bildet stammer fra en stor barnebibel som jeg bladde i da jeg som barn var på besøk hos mine besteforeldre. Nå har ikke jeg hatt noen troskrise tilknyttet denne – eller andre – bibelhistorier, selv om jeg ser minst to spørsmål:

1. Hvordan kan en far gå med på dette påbudet uten diskusjon? Dette med diskusjon er interessant, fordi Bibelen er full av fortellinger der enkeltpersoner diskuterer med Gud. Abraham gjør det i forbønn for sin kjære nevø Lot (Gen 18,16ff). Men ikke her.
2. Hvordan kan en (god?) guddom påby menneskeofring? Innledningen «En tid etter dette» (v.1) indikerer begynnelsen på en helt ny fortelling. Og det mener jeg det vil være vesentlig for oss å holde fast på: Abrahams vilje til å ofre Isak stoppes av Guds motvilje til å ta imot dette offeret. En ny gudsrelasjon er under emning, det gamle skal ta slutt.

Til øverstepresten

Øverstepresten, som forfatteren av Hebreerbrevet forteller om, stiller opp for både den utsatte Isak («en som lider med oss») og den prøvde Abraham («en som er prøvet i alt»).

«Hjelpen i rette tid» gjenspeiler konkret den hjelpen og nåden Abraham fikk. Men er det kanskje noen på denne gudstjenesten som har andre erfaringer? Mest sannsynlig.

En digresjon: Da bebudelsen nådde Maria forrige søndag, var ikke hennes reaksjon hoppende glede slik mange reagerer i det graviditetstesten er positiv. Lukas forteller at hun blir «forskrekket», at hun «undrer seg» og at engelen understreker «frykt ikke» og «du har funnet nåde».

Poenget er: Det er altså ingen naturlov som sier at det er likhet mellom å ha funnet nåde og ikke bli redd eller forskrekket. Aspektene ved at både Maria, Isak og Abraham ikke har grunn for å være glade, er åpenbare. Og jeg tror det er klokt å forkynne at selv om vi ikke føler at Gud er med alltid, så handler ikke det om fravær av Guds nåde. Erfaringen av Guds nåde (og ledelse) kan bli tydeligere for oss i ettertid, i retrospektiv.

Til teksten

Vår tekst tar for seg reaksjonene etter Jesu oppvekkelse av Lasarus. Jesus gjør mange tegn, fariseerne og prestene gjør ingenting; rådet samles for å dømme, Jesus samler for å frelse.

Ironien ligger to spor: For det første ønsker Kaifas (øversteprest 18 – 36 e. Kr) Jesus død i frykt for å miste sin egen makt over tempelet og nasjonen; hvis romerne kommer og folket blir spredt, mister rådet (Sanhendrin) sin makt. Jesus døde derimot for at folket ikke skulle gå til grunne. For det andre har kristen tro begynt å spre seg over hele Romerriket i det Johannes skriver dette; romerne har ødelagt tempelet og spredt de jødiske lederne. Med andre ord: det Kaifas fryktet, skjedde likevel, men det hadde ikke noe med Jesus å gjøre.

Frykt gjør blind. Det kan skje i samfunnet, og det kan skje i kirka. Gjerne uten at vi merker det. Her ser jeg to sentrale aspekt i teksten som kan overføres til vår hverdag:

1. Tanken om at det er farlig å tro, det kan føre til politisk uro: Vi leser at mange tror (v.45); noen sladret (v.46); og de politiske lederne vil sette foten ned (v.48). Ja, av vår kirkes egne ledere hører jeg nesten mer om framsnakkingen av å tvile enn frimodigheten til å tro.
2. Øverstepresten mener politisk realisme trumfer teologisk innsikt. Høres det kjent ut?

SALMEFORSLAG

INN: I den stille klare morgen (508)
MELLOM: Det er navnet ditt jeg roper (434)
SOLO: Min verdi (Blodet som rant, J. Honningdal, 1995, fra Løven av Juda)
NATTVERD: Noen må våke i verdens natt (734); Takk at du tok mine byrder (381)
UT: Å kor djup er Herrens nåde (345)

TORSTEIN EIDEM NORDAL
SOKNEPREST PÅ BOGAFJELL I SANDNES
TORSTEIN.NORDAL@SANDNES.KIRKEN.NO

Diakonia2020

Power in Relations. Power of Relations

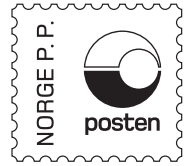
MF, Gydas vei 4, Oslo, Aud 1
11 February 2020

Speakers

Stephanie Dietrich
Sturla Stålsett

Leif Olav Bremer
Lars Martin Dahl
Signe Myklebust
Marit Nybø
Leni Mjåland
Randi Margrethe M. Larsen

Avsender:
Luthersk Kirketidende
MF vitenskapelig høyskole
Postboks 5144 Majorstuen
0302 Oslo

MÅNEDENS
SALME

VI TENNER LYS I GLOBEN VÅR

(N13 640)

1 Vi tenner lys i globen vår
og ber en stille bønn.
En lengsel stiger opp til Gud
fra hjertets dypen brønn.
*Gi lys, gi håp og mot til dine barn.
La ditt ansikt lyse over oss.
Velsign oss med din fred.*

2 Vi strekker kropp og sjel mot deg.
Bevar oss du, vår Far.
Vårt liv er fylt av mange valg.
Gi retning, Gud – gi svar.
Refreng

3 Vi ber deg: Kom og vær vårt lys.
Du kjenner våre navn.
Kom til oss, trøstens Gud, vær nær
Og bær oss i din favn.
Refreng

T Grethe Myhre Skottene 2009
Gjengitt med tillatelse.